

TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARI

Izettin ÖNDER

I. GİRİŞ

Bu makalede, Türkiye Cumhuriyet'inde, 1927-1967 yılları arasında kamu harcamalarının gelişmesi incelenmektedir.

Kamu harcamaları kavramı ile, genel bütçe, katma bütçeler, il özel idareleri ve belediyeler bütçelerinde gösterilen harcama kelimeleri ile Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu harcamaları kapsamaktadır. Diğer bir ifade ile, sadece dar anlamlı kamu harcamaları tanımı ile yetinilmekte ve devletin görevleri arasına girmekle beraber, özel sektör içinde yürütülen faaliyetler kapsam dışı bırakılmaktadır. Meselâ, bazı tür eğitim faaliyetleri veya sağlık hizmetleri, devletin fonksiyonları arasına dahil olduğu halde, özel sektörde yürütülebilir. Aslında, kamu faaliyeti, devletin temel fonksiyonları ve üretilen malların iktisadî niteliği açısından, geniş anlamlı yorumlandığında, yukarıda belirtilen mal veya hizmet türleri de kapsamalıdır. Ancak, bir yandan devletin temel fonksiyonlarının tanımı, yâni hangi mal veya hizmetlerin kamu malı veya hizmeti sayılacağı gibi teorik meseleler, diğer yandan da, ekonominin bütünü içine serpiştirilmiş olan bu tür mal veya hizmet üretiminin tesbit edilip ölçülmesi güçlükleri karşısında geniş anlamlı tanıma gidilmemiştir. Kaldı ki, kamu harcamalarını, dar anlamlı tanım ile tahdit etmek için çok haklı bir sebep de bulunmaktadır; o da, bu harcamaların plânlanmasında kamu otoritesinin karar sahibi olmasıdır. Üretilen mal veya hizmetin türü, onun kamu malı mı yoksa özel mal mı olduğunu belirlemede önemli bir kriterdir, ancak bir mal veya hizmet üretiminin kamu sektörü içinde plânlanması, kamu otoritesi tercihini yansıtır ki, bu, kamu ekonomisini özel ekonomiden ayıran tipik bir özelliktir. Zira kamu

sektöründe kararların oluşması ve üretimin plânlanıp yürütülmesi özel ekonomiden farklıdır.

İktisadî devlet teşekküllerinin bu ayırımdaki yeri kesin değildir. Şöyle ki, iktisadî devlet teşekkülleri kamu ve özel karar mekanizmalarını bir arada kullanırlar. Özellikle devletin gelir dağılımını düzenleme ve ekonomide fiyatları kontrol etme gibi fonksiyonları gözönünde bulundurulduğunda bu kuruluşlar, özel üretim üniteleri addedilemezler, ancak ürettikleri mallar, iktisadî nitelikleri itibariyle, çoğunlukla özel mal veya hizmetlerdir. Bunlar bölünebilir ve satılabilir. Dolayısıyla, bu ünitelerin kendi gelirleri vardır. Bunun yanında, sözkonusu üniteler malî yönden olduğu kadar karar vetiresi olarak da kamu sektörüne bağlıdırlar. Bu çalışmada iktisadî devlet teşekkülleri kapsamamıştır. Böyle bir yol izleme-deki amaç, sadece tam ve yarı kamu malı üreten kamu sektörünü ele almaktır.

Kamu harcamaları zaman serisi 1927-1967 yılları arasında ter-tip edilmiştir. 1927'den evvele gitmek, sıhhatli kaynak bulma açı-sından hemen imkânsız gibidir. Hatta, 1948'den öncesi bile bir hay-li karanlıktır. Ancak bazı yan araştırmalarla ve enterpolasyon tek-nikleri ile boşluklar doldurularak, 1927'ye kadar uzanmak imkân dahiline sokulmuştur.

Gerek kapsam gerek zaman süresi itibariyle yukarıda çizilen tahditler altında, şu problemlerin incelenmesine çalışılmaktadır. Bi-rinci problem, kamu harcamalarının belirtilen süre içinde nasıl bir trend izlediğidir. Kamu harcamalarının genellikle arttığı ileri sürül-mektedir. Ancak, bu mutlak artışın, millî gelir artışları karşısın-daki nisbî önemi nedir? Bu soruya cevap verebilmek için kamu harcamaları artışlarını millî gelir artışları ile karşılaştırmak gerek-mektedir. Böyle bir karşılaştırma, kamu mal veya hizmetleri üzeri-ne yapılan harcamaların millî gelir elâstiklerini verecektir. Bu bö-lümü takip eden ikinci bölümde bu ilk meselenin aydınlatılmasına çalışılmaktadır.

Her ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de kamu harcamaları ar-tarken bünye değişiklikleri görülmektedir. Bu tür değişiklikler baş-hça iki başlık altında incelenecektir; birincisi, ekonomik kritere göre görülen bünye değişimi, ikincisi ise fonksiyonel kritere göre

görülen bünye değişimidir. Birinci kriterde kamu harcamaları, cari harcamalar, yatırım harcamaları, sermaye teşkili ve transfer harcamaları gibi üçlü bir ayırma tâbi tutulacaktır. İkinci ayırimda ise, başlıca beş kamu fonksiyonu, genel idare, güvenlik, eğitim, sağlık ve altyapı fonksiyonları esas alınmakta ve harcamalar bu fonksiyonlara göre beşli ayırma tâbi tutulmaktadır. Böylece ele alınan zaman süresi içinde hangi fonksiyonların nisbi olarak önem kazandığı anlaşılmaktadır.

Gerek toplam kamu harcamalarının, gerek belirli kriterlere göre tasnif edilmiş kamu harcamalarının ele alınan zaman süresi içindeki gelişmesi incelenirken iki önemli hipotezin Türkiye için ne derece geçerli olduğu araştırılacaktır. Bu hipotezlerden birincisi kamu harcamalarının artış hipotezidir. İlkın Wagner tarafından ortaya atılan bu hipotez, kamu harcamalarının millî gelir elâstiklikleri ile test edilmeye çalışılır. Millî gelir yüzde değişimleri karşısında, kamu harcamaları yüzde değişimleri bize kamu harcamalarının millî gelir elâstikliğini verir. Bu elâstiklik katsayısı bir veya birden büyükse, kamu harcamalarının millî gelir artışlarından daha hızlı yükseldiğini anlarız. Buna mukabil, eğer elâstiklik katsayısı birden küçükse, kamu harcamalarının millî gelir artışlarından daha yavaş yükseldiğini anlarız. Tabiatıyla, bu çalışmada çizilen çerçeve tabdidi altında, böyle bir elâstiklik ölçüsü Wagner hipotezi açısından pek fazla bir değer taşımaz. Zira Wagner, kamu faaliyetinin devamlı yükseleceği hipotezini ileri sürerken, "kamu faaliyeti" olarak kafasında canlandırdığı kavram, kamu veya özel, tüm devlet faaliyetleridir. Gerçekten bu anlamda Wagner hipotezini test edebilmek için, bu çalışmanın hudutlarını aşılıp, iktisadî devlet teşekkülleri gibi diğer devlet faaliyetlerinin hepsini kapsamak gerekmektedir. Ayrıca, millî gelirin devamlı arttığı dönemlerde elâstiklik ölçüsü yerine, kamu harcamaları/GSMH oranı da kaba olarak da olsa, doğru bir fikir verir. Bundan dolayı, elâstiklik ölçüsü yerine kamu harcamalarının GSMH'ya oranı metodu izlenmiştir.

Çalışmada geçerlik derecesi araştırılmak istenen ikinci hipotez ise, Peacock-Wiseman'ın "sıçrama hipotezi"dir. Bu hipoteze göre, devamlı yükselme potansiyeli içinde bulunan kamu harcamaları gelir-harcama dengesi kurulduğu sürece bu engeli kolaylıkla aşamaz. Ancak, ekonomik, sosyal veya tabii olağanüstü şartların

etkisi ile, kamu harcamaları artış potansiyeli üzerindeki gelir sağlama taahhidi zaman zaman gevşemektedir. Bu durumda, harcamalar basamak teşkil edecek şekilde sıçrayış göstermektedir. Ekonomik ve sosyal şartların oldukça hızlı değiştiği kabul edilebilecek Cumhuriyet Türkiye'sinde acaba bu değişiklikler kamu harcamalarına tüm olarak ve/veya fonksiyonel olarak nasıl yansımıştır? İşte ikinci hipotezle araştırılmak istenen mesele esas itibarıyla budur.

Kamu harcamalarına ait ampirik çalışmalarda, gerek bizzat harcama serileri gerek ekonomik gelişmenin bir göstergesi olarak kullanılan millî gelir serileri devamlı olarak iki önemli faktörün etkisi altında kalır. Bunlardan birincisi ekonomide görülen fiyat dalgalanmaları, diğeri ise nüfus artışlarıdır. Carî fiyatlarla verilen harcama serisinin, gerçek harcama serisi şekline dönüştürülebilmesi için, ilk serinin kamu sektörüne uygulanabilir bir fiyat indeksi ile düzeltilmesi gerekmektedir. Ancak, bu gayeye uygun fiyat indeksi, genel fiyatlar indeksinden ayrı olarak tertip edilmelidir. Diğer bir ifade ile, ekonomide görülen fiyat dalgalanmaları kamu ve özel sektörleri farklı şiddette etkileyeceğinden, her iki sektör için de aynı indeks kullanılamaz. Türkiye'de ise kamu sektörü için hazırlanmış bir indeks mevcut değildir. Bu problemi halletmek için çalışmadaki bütün seriler carî değerleri ile ele alınmıştır.

Millî gelir ve kamu harcamaları serilerini etkileyen ikinci faktör olan nüfus problemi ise, her iki seride de toplam değerler yanında fert başına değerlere inilerek halledilmeye çalışılmıştır.

Bu açıklamaların ışığı altında önce, ikinci bölümde, toplam olarak kamu harcamalarının artışı, ondan sonraki üçüncü bölümde ise, kamu harcamalarının bünye değişimi incelenecek ve son bölümde de araştırmada varılan sonuçlar ortaya koyulacaktır.

II. TOPLAM KAMU HARCAMALARININ ARTIŞI

Çalışmanın birinci bölümünde de belirtilmiş olduğu üzere toplam kamu harcamaları kavramı ile, genel bütçeye dahil masrafcı daireler, mahallî idareler, katma bütçeli daireler ve sosyal transfer harcaması yapan Emekli Sandığı ile Sosyal Sigortalar Kurumu harcamaları kapsanmıştır. Genel Bütçeye dahil dairelerle ma-

hallî idareler harcamaları esas itibariyle vergi gelirleri ile karşılanmaktadır. Katma bütçeli daireler harcamaları ise, genel bütçeden alınan yardımlar ve kendi öz gelirleri ile karşılanmaktadır. Vergi gelirleri ile finanse edilen kamu harcamaları tahlil edildiğinde katma bütçeli dairelerin kendi gelirleri ile finanse edilen harcama payının bu dairelerin toplam harcamalarından çıkartılarak, sadece vergi gelirleri ile finanse edilen harcama bölümünün tesbit edilmesi gerekmektedir. Fakat iki sebepten dolayı bu yola gidilmemiştir. Bir defa, böyle bir tashih ameliyesi son derece zordur. Zira, bu ameliye sadece katma bütçeli dairelerin kendi gelirlerinin tesbit edilmesi işini aşmakta, bu gelirlerin hangi giderlere ve ne oranla dağıldığının bilinmesini de gerektirmektedir. İkinci olarak, katma bütçeli daireler esas itibariyle kamu veya yarı kamu malı üretiminde buldukları için, bu hizmetleri karşılığında elde ettikleri gelirin de (bu gelir çoğunlukla harçtır) aşında kamu geliri sayılması icabeder.

Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar harcamalarına gelince durum değişmektedir. Zira bu kurumların başlıca finansman kaynakları kurum hizmetinden yararlanan kütlenin ve işverenin yaptığı ödemelerdir¹. Sosyal Sigortalar Kurumunun gelir kaynakları ile ilgili 4792 sayılı kanunda, söz konusu kurumlara genel bütçeden yardım yapılması öngörülmektedir. Ancak uygulamada böyle bir direkt yardım yapılmamakta, sadece çeşitli kanunların ışığı altında muhtelif vergi muafiyeti ve indirimleri yolu ile dolaylı yardımlarda bulunmaktadır². Tabiiyle "vergi harcaması" niteliğinde olan bu tür harcama, geniş anlamli kamu harcaması kapsamına girmekle birlikte, dar anlamli harcamaların kapsandığı bu çalışmada görülmemektedir.

Merkezî devlet, mahallî idareler, katma bütçeli daireler ve ana sosyal güvenlik müesseselerinin harcamaları da ekonomideki bütün kamu harcamalarını tam olarak vermez, çünkü bu organlar dışında kalan iktisadî devlet teşekkülleri harcamaları, genel bütçeye tam olarak yansımamaktadır. Gerçekten, genel bütçenin "sermaye teşkili ve transfer" bölümünde görülen değerler, sermaye teşkili

1 Dilik, Sait : **Türkiye'de Sosyal Sigortalar**, Ankara, 1971, s. 283-4.

2 İbid., s. 310.

veya zarar mahsubu olarak iktisadî devlet teşekküllerine yapılan aktarmaları gösterir. Ancak, sermaye teşkili ve transfer bölümünde görülen harcamaların hepsi bu nitelikte olmadığı gibi, iktisadî devlet teşekküllerinin kendi öz kaynakları dışındaki tek finansman kaynağı da bu değildir. "Sermaye teşkili ve transfer bölümünde görülen harcamaların hepsi iktisadî devlet teşekküllerine yapılan fon transferini göstermez, zira bazı istimlâk bedelleri veya son yıllarda ağırlık kazanan özel sektöre fon transferleri de burada gözükmektedir. Buna mukabil iktisadî, devlet teşekküllerinin kendi kaynakları dışında kalan tek finansman yeri de merkezî devlet sermaye teşkili fonu değildir, zira bu teşekküllerin sermaye ihtiyaçları geniş çapta Merkez Bankasıyla karşılanmaktadır". Şu hale göre, iktisadî devlet teşekkülleri harcamalarının genel bütçenin sermaye teşkili ve transfer harcamaları" bölümünden yapılan fonlarla, yani genel bütçe gelirleri ile karşılanan kısmı etüde alınmış, kendi kaynakları veya Merkez Bankası kaynakları ile karşılanan kısmı alınmamıştır.

Bu genel izahların ışığı altında Türkiye'de toplam kamu harcamaları ile gayrisafî millî hasılanın seyrine bakıldığında şu durum ile karşılaşılmaktadır. GSMH, 1927 yılında 1539 milyon liradan 1967'de 92873 milyon liraya yükselmiştir. Buna mukabil toplam kamu harcamaları ise, aynı dönemde 264 milyon liradan 22 397 milyon liraya çıkmıştır. Gayri safî millî hasıla ve kamu harcamalarının 1927 yılına göre tertip edilmiş genel indeksi tablo - 13 de görülmektedir.

Tablo - 13'ün incelenişi hem gayrisafî millî hasılanın, hem de kamu harcamalarının, bazı yıllardaki önemsiz azalışlara rağmen, devamlı olarak arttığını ortaya koymaktadır. Kamu harcamalarında tabloda görülen ve 1945 yılında 7 aylık bütçe tertibi sebebiyle meydana gelen düşüş dışında hiçbir yılda büyük çapta azalış olmamıştır. 1929-32 yılları arasındaki azalış ise dünya buhranının yarattığı fevkalâde şartlardan ileri gelmektedir.

3 Yaşa, Memduh : "Türkiye'de Amme Masraflarının Seyri ve Binyesi", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 18, No. 1-4, s. 6.

Gayrisâfi millî hasıla ve toplam kamu harcamaları üzerinde etkili olan iki önemli faktör, fiyatlar genel seviyesinde görülen dalgalanmalar ve nüfus değişimleridir. Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen dalgalanmaların etkisini ortadan kaldırmak ve böylece parasal değerlerden gerçek değerlere inebilmek için GSMH'yi ve kamu harcamalarını farklı fiyat indeksleri ile düzeltmek gereklidir. Ancak, yukarıda giriş bölümünde de açıklandığı üzere, pratik zorluğu nedeni ile bu ameliyeye girişilmeyip, her iki seri de carî fiyatlarla tertip edilmiştir. Böylece, parasal değişimlerin iki seri üzerindeki etkisi de muhafaza edilmiş olmaktadır.

Her iki seri üzerinde de etkili olabilecek ikinci faktör nüfus artışıdır. Türkiye'de nüfus yılda ortalama % 3 oranında artmaktadır. Eğitim veya sağlık gibi özellikle nüfusla ilişkili harcamalarda nüfus artışının önemli etkisi olabilir. Bu itibarla gerçek trendi bulabilmek için harcama serisinin nüfusa bölünüp, fert başına harcama değerlerinin elde edilmesi gerekmektedir. Ekte Tablo - 12'de verilen yıllık nüfus miktarlarına dayanılarak elde edilen fert başına GSMH ve kamu harcama değerlerini gösteren indeks, Tablo - 13'de verilmiştir.

Tablo - 13'ün incelenişi bize şu sonucu vermektedir : GSMH ve kamu harcamalarının mutlak seviyeleri, hiç şüphesiz, nüfus miktarı ile ilişkin olduğu halde, serilerin trendleri nüfustan büyük çapta etkilenmemektedir. Diğer bir ifade ile toplam değerler ile fert başına değerler aynı dalgalanmaları göstermektedir, sadece fert başına değerler toplam değerlerin altından seyretmektedir.

Bu kısa açıklamalardan sonra, toplam kamu harcamalarının genel seyrini etkileyen fiyatlar ve nüfus dışındaki faktörlerin açıklanmasına geçilebilir. Kamu harcamaları serisi 1929'a kadar yükselmiş, ondan sonra millî hasıla serisinden daha hafif bir meyille alçalmıştır. Bunun sebebi şudur, 1929 yılında 1452 ve 1453 sayılı kanunlarla sivil ve askerî personelin maaşlarına 2,7 ile 4 göstergeleri arasında değişen katsayılar verildi. Yine 1929 yılında 1476 ve 1477 sayılı kanunlarla sivil ve askerî personelin maaşları yükselti- lerek 7. derece maaşı 50 lira yerine 55 liraya çıkartıldı.

1929-1931 dünya buhranı ise, Türkiye'yi tam olarak etkilememiş, ancak dış piyasalarda fiyatların çok şiddetli düşmesi ihraç

mallarımız olan bazı ziraî ürünlerin düşük fiyattan satılmasına yol açmış, bu ise, hükûmetin ziraat sektörüne yardım etme politikası izlemesine sebep olmuştur⁴. Bu olayların etkisi altında olarak, fiyat indeksi ve GSMH serilerinde bir azalış müşahede edilmekle birlikte kamu harcamaları serisinde azalma çok daha yavaş olmaktadır ancak bu seride de azalma 1930'dan sonra artmaktadır.

1933 yılı Türkiye ekonomisi açısından yeni bir dönem başlangıcı olarak kabul edilebilir zira o yılda işbaşında bulunan tek siyasi parti C.H.P. parti programına devletçilik ilkesini koymuştur⁵. Bu ilke ile devletin iktisadî kalkınmayı hızlandırması için ekonomik faaliyete iştirak etmesi öngörülmekte idi. Bu politik karar şüphesiz kamu faaliyetini arttırdı. Nitekim, daha 1932 yılından itibaren kamu harcamalarında devamlı bir artış görülmektedir. 1927 yılında çıkartılan Teşviki Sanayi Kanunu sayılmazsa, Türkiye'de ilk plânın 1933 yılında yürürlüğe konmuş olduğu kabul edilebilir⁶. Bu birinci beş yıllık plânlama dönemi sayılabilecek 1933-38 yıllarında men-sucat, maden, kâğıtcılık ve cam sanayiinde bazı önemli yatırımlar yapıldı⁷.

1939 harp yılına gelinceye kadar cereyan eden iki önemli olay ise, Osmanlı Devletinden kalma borç ödemeleri ve 1928-1933 yılları arasında bazı demiryolu ve liman tesislerinin devletleştirilmesidir⁸. Özellikle devletleştirme faaliyetleri 1933'den itibaren borç ödeme şeklindeki kamu harcamalarını büyük ölçüde arttırmıştır. Osmanlı borçları ise, 1933'de imzalanan Paris Anlaşmasında belirli bir öde-

4 Cillov, Halûk : **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Neşriyatı, No. 305, Sermet Matbaası, İstanbul, 1972, s. 136.

5 Cillov, Halûk : **Türkiye Ekonomisi**, op. cit., s. 137. Okyar, Osman : "The Concept of Etatism" **The Economic Journal**, Mart, 1965, 98 - 111, s. 98 - 101. Hamdi, Ahmet ; **İktisadî Devletçilik**, Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş., İstanbul, 1931, s. 104-115.

6 Ülgener, Sabri F. : "Türkiye'de Plânlama ve Plânlı Döneme Geçiş", **Türkiye'nin İktisadî Gelişme Meseleleri**, Cilt 11, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, No. 298, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971, s. 3.

7 Cillov, Halûk : **Türkiye Ekonomisi**, op. cit., s. 318.

8 Yaşa, Memduh : **Devlet Borçları**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971, s. 70 - 1.

me plânına bağlanıyordu. Taksitler halinde ödeme 1943 yılına kadar devam eder, o tarihte devlet erken ödeme yapacağını ilân ederek, borcu vadesinden evvel itfa eder⁹.

Böyle bir devletçilik felsefesi ve borç ödeme çabası içinde kamu harcaamları hafif bir meyille artarken, 1939 yılında İkinci Dünya Harbine girmemiş olmakla beraber, ekonomimiz bundan son derece etkilendi. Bu harbin kamu harcamaları üzerindeki etkisi çift yönlüdür. Birincisi, devlet büyük bir orduyu her an harbe hazır bir vaziyette tutmak mecburiyetinde kaldı. İkincisi ise, fiyatlar genel seviyesi çok yükseldiğinden devlet hem maaşları ayarlamak, hem de maaş dışı harcamalarda piyasada teşekkül eden yüksek fiyatları karşılamak zorunda kaldı. Gerçekten de 1939 da 3656 sayılı kanunla asli maaşlar yükseltilerek 7. derece maaş 60 liraya çıkartıldı. Böylece bir yandan memurların maaşı arttırılırken diğer yandan da ekonominin takati üstünde ordu beslemesi ve âni bir harp vukuunda yiyecek sıkıntısı çekilmemesi için erzak depolama faaliyetleri devleti sanayi sahasındaki yatırımlarından kısmen uzaklaştırıp, siyasi problem ve harcamalara yöneltmiştir.

Ekonomide fiyatların hızlı bir şekilde yükselmesi devleti, kamu sektöründe çalışan personele sık sık zam yapmak mecburiyetinde bırakmıştır. Gerçekten 1939 da maaşlara yapılan zamma ilâveten 1942 de 4178 sayılı kanunla % 15-25 arasında değişen zamlar yapılmıştır. 1943 yılında ise, 4500 sayılı kanunla memurlara bir aylık zam verilmiştir. Bundan bir yıl sonra, 1944'de, 4598 sayılı kanunla 15. derece kaldırılmış ve o tarihte bu derecede bulunanlar 14. dereceye terfi etmiş sayılmıştır. Aynı yılda çıkartılan 3661 sayılı kanunla askerî personelin kadro ve barem dereceleri yeniden ayarlanarak, Orgeneral ve Oramirallere tazminat verilmesi kabul edilmiştir. Kamu personeli maaşı zammı ile ilgili bütün bu hükümler o dönemlerde kamu harcamalarının artmasına kendi çaplarında etkili olmuşlardır.

Harp dönemi, bu şekilde bir yandan askerî harcamaların artması diğer yandan kamu personeline zam yapılması ile atlatılırken

9 22.4.1933 tarihli Paris İtilâfnamesine göre, Türk Hükümeti 1943 yılından evvel etken ödemeye ve konversiyona başvuramazdı. Yeniyay, İ. Hakkı : **Yeni Osmanlı Borçları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, No. 150, Ekin Basımevi, İstanbul, 1964, s. 172.

1946'da devalüasyon yapılarak Türk lirasının dış değeri % 50 oranında düşürüldü. Bu devalüasyonun fiyatlar üzerindeki hafif etkisi, hiç şüphesiz kamu harcamalarına da yansımıştır.

1950 Yılı Türkiye siyasi ve ekonomik hayatında bir dönem noktası olarak kabul edilebilir. Bu yılda siyasi hayattaki önemli değişiklik, siyasi iktidarın Demokrat Parti lehine el değiştirmesidir. Demokrat parti, Cumhuriyet Halk Partisinin devletçi görüşü karşısında ve liberal bir iktisat felsefesi ile işbaşına gelmişti. Aynı yılda Türk Gelir Vergisi Kanunu kabul edilerek yürürlüğe konmuş ve böylece mükellefler yeni bir vergi mekanizmasına sokulmuştur¹⁰. Yine bu yılda başlayan diğer bir olay da Kore harbidir. Demokrat Partinin liberal felsefesi sonucu devlet sektörünü kısma çabaları kamu harcamalarının 1951 yılındaki düşüşünde açıkça görülmektedir. Ne var ki, bir yandan Kore Harbinin, hafif de olsa, etkisi, diğer yandan ekonomik kalkınmada devlete ağır görevlerin düştüğünün idrak edilmesi sebepleri iledir ki, 1951 yılından itibaren kamu harcamaları tekrar artmaya başlamıştır. Demokrat Partinin izlediği ekonomik politika 1953 yılından itibaren giderek artan bir enflasyonist temayül yaratmıştır. Bu enflasyonist gidiş içinde kamu personeli maaş ayarlamaları yeniden ele alındı ve 1955 de % 25 zam yapılmış, bu zam 1956 da % 42'ye çıkartılmıştır¹¹. 1958'e gelindiğinde içte fiyatlar çok artmış, dışta paramızın değeri düşmüş ve dış borçlarımızı ödeyemez hale gelinmiştir. Bu durum karşısında 2. Ağustos, 1958 istikrar tedbirleri alındı ve Türk parasının dış değeri düşürülerek ithalatta Amerikan doları 9 lira olarak kabul edildi. 1959 yılında kamu harcamaları üzerinde artış yönünden etkili olabilecek önemli bir karar 7244 sayılı kanunla, maaş ve ücret tutarlarının yeniden ayarlanıp, birinci derece memur maaşının 2.000 liraya çıkartılmasıdır. Böylelikle memur maaşlarına önemli miktarda zam yapılarak, ekonomide meydana gelen fiyat artışlarına uydurulmaya çalışılmıştır.

10 1950 yılı Gelir Vergisi, Esnaf Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunlarının uygulanmaya başlandığı yıldır. Bulutoğlu, Kenan : **Türk Vergi Sistemi**, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971, s. 11.

11 Yaşa, Memduh : "Türkiye'de Âmme Masraflarının Seyri ve Bünyesi", op. cit., s. 8.

1960 ihtilâlinde sonra Devlet Plânlama Teşkilâtı kurularak, ekonominin plânlı bir biçimde kalkınması öngörüldü. Bu tarihten 1967'ye gelinceye kadar harcamalar trendinde önemli bir değişiklik olmamış ve artış devam etmiştir. İhtilâlden sonra 1961'de 263 sayılı kanunla memur maaşlarına % 35 oranında yeni bir zam yapılmıştır.

Kamu harcamalarının, gerek toplam gerek fert başına olarak, genel trendini ve bununla ilişkin sebepleri gördükten sonra, kamu otoritesinin genel ekonomideki yeri ve ağırlığı açısından bir fikir sahibi olmak üzere toplam kamu harcamalarının, GSMH'ya oranlarının gösterilmesi yerinde olur. Ancak, şu nokta kesinlikle belirtilmelidir ki, kamu harcamaları serisi çok çeşitli türde harcama kalemini kapsadığından, bunların global olarak gayri sâfi millî hasılaya oranlanması sonucunda elde edilen değer ekonomide devletin nisbî payını kesin olarak göstermez. Zira kamu harcamalarının hepsi gayri sâfi millî hasılaya katkı yapan harcamalar değildir; bunların bir kısmı sâfi millî hasılaya hiç bir katkıda bulunmadan, şahsî gelire dahil olur. Devletin yaptığı sosyal transfer ödemeleri bu tür harcamalardandır. Bununla birlikte toplam kamu harcamalarının gayri sâfi millî hasılaya oranlanması sonucunda elde edilen değer, devletin ekonomideki nisbî durumu hakkında genel bir fikir verir. Bu sebepten dolayı, bu çalışmada toplam harcamaların gayrisafi millî hasıladaki payı da araştırılmıştır.

Türkiye'de kamu harcamalarının gayrisafi millî hasıla içindeki payları Tablo - 16'da verilmiştir.

Kamu harcamalarının gayrisafi millî hasılaya oranlanması ile elde edilen değerler yıllar itibariyle oldukça farklıdır. Ancak, tablonun incelenmesinden bazı genel sonuçlar çıkartılabilir. Şöyle ki, bir defa kamu harcamalarının millî hasıla içindeki payı başlıca üç dönemde artmıştır. Birinci dönem, 1937-41 yılları arasındır. Oranın ikinci yüksek değerini, 1948-52 yılları arasında kazandığı görülür. Üçüncü yükseliş safhası ise, 1963-67 yıllarında görülmektedir. Birinci safhanın sebebi İkinci Dünya Harbi, ikincisinin Kore Harbi, üçüncüsünün ise plânlama ve kalkınma çabaları yanında fiyat istikrarının sağlanmasıdır.

Toplam kamu harcamalarının GSMH'ya oranlanması ile bulunan değerlerin yorumlanması, bazı faktörlerin ortaya çıkarttığı ya-

mltıcı görüntüler sebebiyle, çok dikkatle yapılmalıdır. Bu çalışmanın esas konusunun dışında kaldığından geçerek temas edilmesi gerekli faktörler şunlardır : Birincisi, kamu harcamalarının transfer harcamalarını da ihtiva etmesi; ikincisi bazı tür kamu harcamalarının özel sektöre karşılıksız girdi şeklinde maliyet kısıcı bir faktör olarak karşımıza çıkması; üçüncüsü, özel sektör üretim değerinin piyasada oluşan fiyatlarla buna mukabil kamu sektörü üretim değerinin maliyetleri ile ölçülmesi; sektörlerarası verimlilik farkları; ve nihayet ekonomideki görülen fiyat dalgalanmalarının her iki sektörü farklı şiddetle etkilemesidir.

III. KAMU HARCAMALARININ BÜNYE DEĞİŞİMİ

Kamu harcamaları, bir yandan genel bir artış trendi izlerken, diğer yandan da kendi içinde bünye değişimine uğramaktadır. Bu değişim iki açıdan incelenebilir; Ekonomik kritere göre harcamalarda görülen bünye değişimi ve fonksiyonel kritere göre harcamalarda görülen bünye değişimi. Hiç bir trend değişikliği olmadan dahî, harcamalarda görülen bünye değişimi ekonomide farklı refah etkisi yaratır, çünkü gerek ekonomik kritere gerek fonksiyonel kritere göre harcamalarda görülen bünye değişimi ekonomide gelir ve kaynak dağılımını etkiler. Bu itibarla, kamu harcamalarının net etkisini anlayabilmek için, sadece harcamaların genel trendi incelemekle yetinmeyip, bünye değişimini de ayrıca analiz etmek gerekmektedir. Bu gaye ile bu bölümde kamu harcamaları sözü geçen iki kritere göre ayrı ayrı incelenecektir.

a) *Ekonomik Kritere Göre Harcamaların Bünye Değişimi :*

Bu bölümde, kamu harcamaları gayrisafî millî hasılaya yaptığı katkı açısından ele alınacak ve bu şekilde tasnif edilmiş olan kalemelerde görülen gelişmeler incelenecektir. Kamu harcamalarının hepsi harcamanın yapıldığı dönemde yaratılan millî hasılaya katkıda bulunmaz. Bir kısım harcamalar karşılıksız yapılmakta ve millî gelir hesapları açısından şahsî gelire dahil olduğu halde, millî hasılaya dahil olmaz. Diğer bir açıdan bakıldığında, bu tür transfer niteliğindeki harcamalar, ekonomide o dönemde toplam hası-

layı arttırmamakta, fakat bu hasılanın bölüşümünde etkili olmaktadır.

Kamu harcamaları, belirli bir dönemde millî hasılaya katkı yapan ve yapmayan harcamalar diye ikiye ayrılabilir. Millî hasılaya katkıda bulunmayan harcamalar ise, transfer harcamalarıdır. Carî harcamalar, ele alınan dönemde millî hasılaya katkı yapan ve o dönemde tüketilen harcamalardır. Yatırım harcamaları, ele alınan dönemde millî hasılaya katkı yapmakla birlikte, kamu sektöründe bir sermaye stoku birikimine yol açan ve dolayısıyla etkisi, uzun süreli olan harcamalardır. Transfer harcamaları ise, ele alınan dönem hasılasına hiç bir katkıda bulunmayan harcamalardır.

Millî hasılaya katkı açısından yapılan yukarıdaki tasnif tarzı, kamu sektörünün üretim faktörü karşılığı yaptığı harcamaları tam olarak aksettirmeyeceği gibi, harcama karşılığında devletin bir mal elde edip etmediği hakkında da pek fazla bir şey ifade etmez. Şöyle ki, devlet bir arsa istimlak etse istimlak bedeli, millî hasılaya katkıda bulunma kriterine göre transfer harcaması niteliğinde olduğu halde, ikinci kriter, yani üretim faktörü karşılığı harcama yapma kriterine göre bir üretim faktörü karşılığında yapılmış harcama niteliğindedir. Gerçekten, istimlak bedeli, o dönem millî hasılasına hiç bir katkıda bulunmadığı halde, arsa bir üretim faktörüdür. Arsanın istimlak edilmesi, bir bedel karşılığında, önceden mevcut olan bir malın kamu sektörüne transfer edilmesinden ibarettir¹².

Carî ve yatırım harcamalarında da buna yakın bir problemle karşılaşmaktadır. Şöyle ki, bazı kamu carî harcamaları toplum açısından yatırımdır, buna mukabil kamu yatırım harcamalarının belirli bir oranı carî harcamadır. Eğitim hizmeti veya türlü alt yapı hizmetleri çoğunlukla kamu kesiminde üretilmektedir. Bu hizmetlerin üretilmesinde kullanılan elemanlara (memurlara) maaş adı altında yapılan ödemeler carî harcamalar olarak gözükmektedir. Halbuki, sözkonusu hizmetler toplum açısından yatırım hizmetleri niteliğindedir¹³. Meselâ, eğitim hizmeti aslında insan faktörü üzerine yapılan bir yatırımdır ve uzun vâdede toplumda verimliliği

12 Shoup, Carl S. : **Public Finance**, Weidenfeld and Nicolson, London, 1969, s. 51.

13 Yaşa, Memduh : **Ämme Masrafları : Miktar ve Strüktür Değişmelerinin Tahlili**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1959, s. 63.

arttırır. Bu açıdan bakınca, eğitim hizmetinin yatırım giderleri arasında ele alınması gerekli olmaktadır. Aynı iddialar alt yapı giderleri için de ileri sürülebilir.

Teorik düzeydeki bu görüşlerden ayrılıp, bütçe tasnifine uyarak harcamaların iktisadî tasnife göre görüntüsüne bakılacak olursa Tablo - 14'deki durumla karşılaşılr. Tablonun incelenmesinde görüldüğü üzere her üç kategori harcama da, bazı yıllarda ufak gerilemelere rağmen, muntazam bir artış seyri göstermişlerdir.

1927'den 1932 yılına gelinceye kadar carî harcamalarda bir azalış müşahede edilmiştir. 1927 esasına göre tertip edilen indekse göre, carî harcamalar 1929'a gelinceye kadar hafif bir meyille yükselmiş, fakat o yıldan itibaren düşmeye başlayarak, 1932'de en düşük indeks değeri olan 87'ye kadar inmiştir. Carî harcamalardaki bu alçalış, merkezî devlet harcamaları arasındaki sağlık, eğitim ve kısmen güvenlik harcamalarının azalmasından ileri gelmiştir. Sağlık, eğitim ve güvenlik harcamalarındaki azalışlar çok az olmakla beraber, o devirlerde zaten çok düşük olan kamu harcamaları seviyesini etkilemiştir.

Başlangıçtan 1932 yılına gelinceye kadarki yatırım harcamaları seyri de önceleri yükselen daha sonra alçalan bir seyir göstermiştir. 1927'lerde henüz devletçilik fikirleri tam olarak ortaya çıkmamıştır. 1927'lerde önce artmaya başlayan yatırım harcamaları, 1929 dünya buhranından etkilenerek, 1930 yılından sonra azalmaya başlamıştır. 1927'nin 100 olarak alındığı indekse göre, 1930'da 139'a kadar çıkan yatırımlar, bundan sonra alçalarak, 1931'de 103, 1932'de ise en düşük değer olan 73'e inmiştir. Aynı dönemdeki sermaye teşkili ve transfer harcamaları ise, carî ve yatırım harcamalarından farklı bir seyir izlemiştir. 1927 yılı 100 olarak alınan indeks değeri 1298'de 57'ye inmiştir. Ancak, bu tarihten itibaren sermaye teşkili ve transfer harcamaları hızla yükselmeye başlamış 1929'da 213, 1930'da 186, 1931'de 193 ve 1932'de ise 224 indeks değerini kazanmıştır. Ekteki tablo 3'ün incelenişi, bu artışta sosyal transferlerin ve sermaye teşkili harcamalarının önemli bir rol oynadıklarını ortaya koymaktadır. 1930'larda meydana gelen dünya buhranı, devletin ziraatte de himayecilik politikası güderek, transfer harcamasında bulunmasına sebep olmuştur¹⁴.

14 Cillov, Halûk: **Türkiye Ekonomisi**, op. cit., s. 136.

1932'den harp döneminin başlangıcı olan 1939'a gelinceye kadar carî ve yatırım harcamaları hemen aynı trendle artarken, yatırım harcamaları daha dik bir meyille artmıştır. Gerçekten de, bu dönemde carî harcamalar indeksi 1932'de 87'den 1938'de 154'e, sermaye teşkili ve transfer harcamaları indeksi ise aynı dönemde 224'den 366'ya çıktığı halde, yatırım harcamaları indeksi 73'den 212'ye çıkmıştır. Yatırımların böyle dik bir meyille artması, o dönemde başlatılan devletçiliğin bir etkisi olarak kabul edilemez. Zira, devletçilik görüşleri sonucunda kurulan tesisler (özellikle, Sümerbank ve Etibank) Genel Bütçe yatırım giderlerinden finanse edilmemiş, genel bütçeden yapılan transferlerle gerçekleştirilmiştir. Gerçekten de o dönemin yatırım harcamalarının fonksiyonel dağılımına bakıldığında, en fazla artış gösteren kalemin Genel İdare Harcamaları olduğu görülür. Genel İdare yatırım harcamalarında görülen bu artış, devletin iktisadî faaliyette aktif rol olması gerektiği görüşlerinden ziyade yeni kurulan idare ve başkentin idarî temel yatırımlarının yapılması şeklinde yorumlanmalıdır. Bununla birlikte, özellikle ele alınan devrenin sonlarına doğru olmak üzere, güvenlik ve alt yapı yatırımlarında da artışlar görülmektedir.

1939 yılı, İkinci Dünya Harbinin ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde birinci enflasyonist dönemin (ikinci enflasyonist dönem 1953-1959 olarak kabul edilebilir) başlangıcı olarak görülmektedir. Bir yandan İkinci Dünya Harbinin başlaması diğer yandan, 1929-31 dünya buhranı sebebiyle ihraç mallarımızın dış piyasalarda satılmaması veya düşük fiyatla satılması sebebiyle ithalâtın giderek kısılması kamu harcamalarının yatırım kanadının daralmasına yol açmıştır. 1932'de artmaya başlayan yatırım harcamaları, 1938'den itibaren hızını kaybetmiş, 1940'dan sonra da mutlak olarak düşmüştür. 1940 yılında 236 olan yatırım indeksi, 1941'de 192'ye inmiştir.

Carî harcamaların bu dönemdeki seyri ise, devamlı yükseliş şeklinde olmuştur. Carî harcamalar 1938'den itibaren artmaya başlamıştır. 1938'de 154 olan indeks değeri, 1939'da 199, 1940'da ise 266'ya yükselmiştir. Devamlı olarak yükselen carî harcamalar 1942'de 462'ye, 1943'de 525'e, 1944'de ise 557'ye kadar çıkmıştır. Bu devrede artan tek önemli harcama kalemi Güvenlik harcamalarıdır. 1939'da 179,6 milyon lira olan carî Güvenlik harcamaları

tutarı, 1940'da 305 milyon liraya, 1942'de ise 517 milyon liraya yükselmiştir. 1945'e gelinceye kadar güvenlik harcamalarında devamlı artış olmuştur. 1945 yılında görülen düşme, o yıl bütçesinin yedi aylık olarak tertip edilmesinden ileri gelmekte olup, gerçek bir düşüşü ifade etmez¹⁵ ancak, harbin bitiş yılında ve onu takip eden yıllarda, bunun görülmemesi, 1944 yılında subay ve assubay bairem ve kadrolarında, 1939'dan sonra yapılan ikinci büyük ayarlanmanın bir sonucu olarak düşünülmalıdır.

1939-45 döneminde yatırım harcamaları büyük bir değişiklik göstermeden, hafif bir meyille artma seyri göstermiştir. 1930'larda uygulamaya koyulan devletçilik fikirleri, araya giren harp, carî masrafların aşırı şekilde artması ve 1929-31 dünya buhranı sebebi ile daralan dış ticaret gelirimizin yeterli yatırım malı almaya kafiyet edememesi dolayısıyla genel bütçe dahilindeki yatırımlar açısından tam olarak uygulanamamıştır.

Bu dönemde merkezî devlet yatırımlarının oldukça yavaş artışına mukabil, sermaye teşkili harcamalarında oldukça önemli artışlar müşahade edilmektedir. 1930'da 11,4 milyon lira civarında olan sermaye teşkili harcamaları, 1940 ve 1941 yıllarında sırası ile 7,8 ve 4,8 milyon liraya düşmüş olmakla beraber, 1942 yılında anî bir yükseliş göstererek, 32,8 milyon liraya çıkmış ve 1945'de 26,8 milyon lira değerinde kalmıştır. Sermaye teşkili ve transfer ana bölümünün, sermaye teşkili dışındaki kalemlerde önemli artışlar olmamakla beraber tek başına sermaye teşkili artışı, 1939'da 420 olan indeks değerini 1942'de 854'e 1945'de ise 1015'e çıkartmış bulunmaktadır.

1946 ile Demokrat Partinin seçimleri kazandığı 1950 yılı arasında carî ve sermaye teşkili ve transfer harcamaları seyrinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Buna mukabil bu dönemde yatırım harcamaları 1947 yılında bir düşüşten sonra 1948 yılından itibaren devamlı ve oldukça dik meyilli bir artış seyri göstermiştir.

1950 Yılı, Türkiye Cumhuriyeti iktisat tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin başlattığı devletçilik görüş ve imkânlar dahilinde

15 Yaşa, Memduh : **Ämme Masrafları Miktar ve Strüktür Değişmelerinin Tahlili**, op. cit., s. 63.

deki uygulamalardan sonra siyaset ve iktisat alanında on plâna geçen liberal görüşün başlangıç yılıdır. Bu yılda işbaşına gelen Menderes Hükümetinin programında kamu teşebbüs sahasının mümkün olduğu kadar daraltılıp, özel teşebbüs sahasının mümkün olduğu kadar genişletilmesi öngörülmüyordu. Bu felsefenin bir uygulaması sonucu olarak kamu harcamalarının azalması, hiç değilse artış hızını kaybetmesi beklenebilir. Gerçekten 1950'de 885 olan indeks değeri, 1951'de ancak 932'ye çıkmıştır. Fakat demokrat partinin bu görüşü uzun süre devam etmedi. Kalkınmada devletin ana rolü oynaması gerekli olduğunu anlayan idareciler, özellikle katma bütçeli daireler kanalı ile yatırım yapmaya zorlandı. Gerçekten de daha 1948'de 6,1 milyon TL. olan katma bütçeli daireler yatırım harcamaları, 1950'de 82,6 ve 1951'de 214,6 liraya yükselmiştir. Bu tarihten itibaren katma bütçeli dairelerin yatırım giderleri hızla artarken cari giderlerinde bir daralma görülmüştür. Katma bütçeli dairelerin yatırım giderlerinin fonksiyonel dağılımına bakıldığında, en büyük artışın alt yapı yatırımlarında meydana geldiği görülür. Bunların arasında Karayolları Genel Müdürlüğü'nün yatırım harcamaları önemli bir pay almaktadır.

Demokrat parti dönemindeki sermaye teşkili ve transfer harcamaları seyri, oldukça dalgalı yüksek bir görüntü vermektedir. 1950'de 1813 olan indeks değeri, 1952'de 2886, 1953'de 3664'e yükseldikten sonra, 1954'de 2369'a düşmüş, 1955'de ise 4022'ye çıkmıştır. 1959'da bu dönemin en yüksek değerine ulaşan sermaye teşkili ve transfer harcamaları indeksi 10959'a çıkmıştır. Devrenin hemen başlangıcında ve başlangıçtan biraz önce olarak transfer harcaması yapan yeni iki kuruluş devreye girmiştir. Bunlardan biri Sosyal Sigortalar Kurumu (1946) diğeri ise Emekli Sandığıdır (1950). Bununla beraber, bu kuruluşların transfer ödemelerinin, toplam transferler yekûnunu âni ve dik bir yükselişle arttıracığı beklenemez. Çünkü, bir defa Emekli Sandığı, kuruluşuna kadar Maliye Bakanlığı bütçesinden yararlanan şahıslara ödeme yapmaya başlayan bir kuruluştur. Bundan dolayı, sandığın kuruluşuna kadarki devreye ait genel bütçe sosyal transfer ödemeleri sütununda gözüken rakamın bir kısmı Emekli Sandığı ödemelerinin başlangıcıdır. Bu itibarla bir kesiklilik olmadığı gibi, Emekli Sandığının devreye girmesi ile transferlerde bir sıçrama da sözkonusu olamaz.

Sosyal Sigortalar kurumunda ise, durum biraz farklıdır. Şöyle ki, Sosyal Sigortalar Kurumu 1945 yılında kabul edilen iki ayrı kanuna dayanılarak 1946'da kurulmuştur¹⁶. Böylece, bu kuruluşun yaptığı ödemeler sebebi ile transfer harcamalarında bir sıçrama beklenebilir. Fakat bu kuruluşun yaptığı harcamalara bakılınca ilk yıllardaki ödemelerin çok ufak miktarlarda olduğu görülür. Sosyal Sigortalar Kurumunun ödemeleri, tedricen artarak 1958 ve hatta 1960 yılından sonra önemli miktarlara yükselmektedir.

1950-1960 döneminin carî harcamaları, diğer iki gurup harcamaya göre en yatık seyreden harcamadır. Fiyatlar genel seviyesinin oldukça hızlı bir tempoda yükselmesi karşısında, carî harcamaların alçak bir trend izlemesi, bu dönemde memur maaşlarının satınalma gücünün bir hayli düştüğü anlamına gelir. Gerçekten de bu dönemde hükümet, giriştiği yatırım harcamalarını, hemen hemen carî harcamalar aleyhine yapmıştır, diyebiliriz. Devlet gelirleri istendiği kadar genişletilemeyince, artan yatırımlar carî harcamalardan karşılanmaya çalışılmıştır. Cârî harcamaların büyük çoğunluğu memur maaşlarından oluştuğu için, bu ödemeler fiyat artışı izleyememiştir.

Demokrat Parti iktidarının 1953 yılından itibaren başlattığı enflasyonist gidiş, 1958 istikrar tedbirlerine kadar devam etti. İstikrar tedbirleri carî ve yatırım harcamaları üzerinde büyük etki göstermedi, fakat sermaye teşkili ve transfer harcamaları 1959 yılında derhal düştü. Şöyle ki, 1958 yılında indeks değeri 10959 olan bu fasıl harcamaları 1959'da yarı yarıya azalarak 5885'e indi. Sermaye teşkili ve transfer harcamalarının bu derece azalmasında en önemli etken olarak yine sermaye teşkili kaleminde büyük bir düşüş müşahade edilmektedir. 1957'de 603,3 milyon, 1958'de 986,7 milyon lira olan sermaye teşkili 1959'da âni olarak 41,1 milyon liraya inmektedir.

1960 yılı Türkiye'de başka bir siyasî dönüm noktasıdır. Bu tarih, sadece bir siyasî iktidar değişikliği başlangıcı değil, aynı zamanda ekonominin kamu sektörü için emredici, özel sektör için ise

16 Dilik, Sait : **Türkiye'de Sosyal Sigortalar**, op. cit., s. 25-7.

yol gösterici plânlama döneminin başlangıcıdır. 27 Mayıs ihtilâlin-den sonra kurulan Devlet Plânlama Teşkilâtı, ilk Beş Yıllık Kalkınma Plânını 1963-1967 yılları için hazırladı. İlk beş Yıllık Plânma kamu carî ve yatırım harcamaları, yıllık % 7 kalkınma hızı sağlanacak şekilde ve ekonomide toplam tüketim ve yatırım harcamaları ile bir arada düşünülerek tesbit edilmiştir. Plânda öngörüldüğü şekli ile kamu carî harcamaları hafif bir meyille yükselerek, 1962'de gayrisafî milli hasılabın % 14,4'ü iken 1967'de % 15,5'ine ulaşmıştır. Buna mukabil, kamu yatırım harcamaları ise, carî harcamalardan daha hızlı bir meyille yükselerek, gayri safî milli hasılabdaki yerini 1962'de % 9,7'den, 1967'de % 11,4'e yükseltmiştir¹⁷.

1960 ile 1967 yılları arasındaki dönemde, en hızlı artan harcama kalemi, yatırım harcamalarıdır. Carî ve sermaye teşkili ve transfer harcamaları ise, biraz daha hafif bir meyille artmıştır. İndeksler incelendiğinde, carî harcamaların 1960'da 2222'den 1967'de 5835'e sermaye teşkili ve transfer harcamalarının ise 1960'da 3221'den 1967'de 9068'e çıkmasına mukabil, yatırım harcamalarında aynı dönemde artış, 8273'den 23822'e çıkış şeklinde olmuştur. Yatırımlardaki bu artışın başlıca sebebi, alt-yapı niteliğinde hizmet arzeden katma bütçeli dairelerin yatırım giderleridir. Bu dönemde il özel idareleri ve belediyelerin önemli yatırım işlemleri olmamıştır. Merkezi devlet yatırımlarında da bu dönemde en hızlı artanlar alt-yapı yatırımlarıdır.

Bu dönemdeki carî harcamalara gelince, buradaki en önemli artış, 1961 yılına gelinirken müşahede edilmektedir. Bunun en önemli sebebi, 1961 yılında çıkartılan 331 sayılı kanuna göre subayların aylıklarının yükseltilmesidir. 1961 yılında çıkartılan bu kanuna göre Tuğgeneral ve Tuğamiral'den başlamak üzere bütün general ve amirallerin aylıkları 2000 TL. ya çıkartıldı, aynı kanuna göre en düşük barem ise 400 lira olarak tesbit edildi. Askerî personel maaşında yapılan bu ayarlama 1944 yılında çıkartılan barem kanunundan sonra yapılan en önemli büyük ayarlamadır.

Bu dönemdeki sermaye teşkili ve transfer harcamaları gelişen sigortalar sebebiyle bir artış göstermektedir. Ancak bu harca-

17 T. C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı: **Birinci Beş Yıllık Plân: 1963 - 1967**, Ankara, 1963, s. 108, Tablo 50.

maların 1950-1960 arasında görülen aşırı dalgalanmaları kaybolmaktadır.

Ekonomik kritere göre tasnif edilmiş kamu harcamalarının gayrisafî millî hasıla içindeki oranları Tablo -17'de gösterilmiştir.

Tabloda da görüleceği üzere, en yüksek trend yatırım harcamalarına aittir. Ondan sonra sermaye teşkili ve transfer harcamaları gelmektedir. Carî harcamaların gayrisafî millî hasıla içindeki payı olarak trendi ise azalan bir seyir göstermektedir. Harbin başlangıcını içine alan 1937-41 yıllarına gelinceye kadar carî harcamaların gayrisafî millî hasıla içindeki payı yükselmektedir. Harbi takip eden yıllarda carî harcamaların gayrisafî millî hasıladaki payında hemen hemen devamlı sayılabilecek bir trend düşüşü müşahade edilmektedir. 1942-47 yılında carî harcamalarda görülen alçalış, fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi ile ilişkin görülmektedir. Zira bu dönemde, harp masrafları tedricen azalırken, ekonomideki fiyat artışı devam etmektedir. Böylece, carî fiyatlarla hesaplanan gayrisafî millî hasıla yükselmekte, dolayısıyla carî harcamalar payı giderek azalmaktadır. Fiyatlar genel seviyenin çok önemli rol oynadığı ikinci dönem 1953-57 dönemidir. Bu dönemde de büyük bir fiyat yükselişi olmuş, bundan dolayı gayrisafî millî hasıla içinde kamu carî harcamaları payı azalmıştır. Yatırım harcamaları ise, 1947-67 döneminden itibaren devamlı yükselen bir seyir izlemektedir. Yatırımların bu dönemde başlayarak yükselmesi kısmen katma bütçeli dairelerin hesaplarının 1948'den sonra hesaplara ithal edilmesine bağlıdır. Özellikle 1950 yılından sonra katma bütçeli daireler önemli yatırım faaliyetlerine girişmişlerdir.

b) *Fonksiyonel Kritere Göre Harcamaların Bünye Değişimi :*

Bundan önceki bölümde kamu harcamaları, önce toplam olarak daha sonra ekonomik kritere göre tasnif edilmiş şekli ile incelendi ve zaman içinde harcamalarda artış olduğu tesbit edildi. Ancak gerek toplam kamu harcamalarının gerek ekonomik kritere göre tasnif edilmiş kamu harcamalarının tahlili, bu sektörde üretilen mal ve hizmetlerin fonksiyonları hakkında hiç bir ipucu vermemektedir. Halbuki, devletin ekonomideki büyüklüğü veya carî ve yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki nisbî payları kadar kamu sektöründe üretilen mal ve hizmetin cinsi de

önemlidir. Zira, kamu harcamalarının ne tür mal veya hizmetin üretimine yöneltildiği, diğer bir deyişle kamu sektöründe üretilen mal ve hizmetlerin türü, bir yandan ekonominin genel kalkınma seviyesi ile ilişkin olduğu kadar diğer yandan da ekonominin genel gelişme veya kalkınma seyrini etkiler. Diğer bir ifade ile, ekonomik kalkınma ve gelişmenin muhtelif safhalarında kamu sektöründen talep edilen hizmetin niteliği farklı olur. Bu problemin diğer yüzü de, ekonomik kalkınmanın muhtelif safhalarında devletin arzettiği kamu hizmetleri bileşiminin kalkınmayı çeşitli yönlerden etkilemesidir. Hızlı kalkınma çabası içinde bulunan ülkelerde devlet, altyapı, eğitim, sağlık gibi toplumda genel verimliliği arttırıcı hizmetler görmek zorundadır. Devlet bu hizmetleri gördüğü oranda ekonomide genel verimliliği arttırır ve ekonomik gelişmeyi hızlandırabilir. Aksi takdirde, ekonomik gelişmede arzulanan hız sağlanamayabilir.

Kamu sektöründe üretilen mal ve hizmet türlerinin ayrıntılı olarak bilinmesi, bu sektörün hizmet türü itibarıyla optimum gelişme yolunun tesbiti açısından da gereklidir. Kamu sektörünün optimal gelişme yolu birbiri ile yakından ilişkin iki problem ile alakalıdır. Birinci problem, kaynak dağılımı ile ilgili olup, kaynakların kamu ve özel sektör arasında olduğu kadar, kamu sektörü içinde de optimal bir dağılıma tâbi tutulması gerektirir¹⁸.

Kamu sektörünün gelişme yolu ile ilgili ikinci problem ise, ekonomide gelir dağılımı ile ilişkilidir. Kamu hizmetlerinin bir kısmında yaratılan fayda topluma gidip, fertlere ayrı ayrı fayda sağlanması ilk plânda sözkonusu olmadığı halde (meselâ bir ülkenin bir başka ülke nezdinde temsil edilmesi gibi) büyük bir kısmında ise, topluma sağlanan fayda yanında, hatta bazı durumlarda birinci derecede fertlere fayda sağlanmaktadır. Bilhassa değerlendirilmiş kamu mallarında bu özellik açıkça görülür. Eğitim, sağlık gibi hizmetler bu tür kamu hizmetlerinin örneklerini teşkil eder. Görülüyor ki, kamu hizmetlerini, genellikle topluma yarar sağlayan hizmetler ve fertlere yarar sağlayan hizmetler diye iki büyük gruba ayırmak gerekir. Hangi gurup hizmet ağır basıyorsa ona göre ekono-

18 Yaşa, Memduh : "Devlet Faaliyetlerinin ve Âmme Masraflarının Optimal Seviyesi", **Maliye Enstitüsü Konf.** cilt 5, s. 23-34.

mide yalnız kaynak dağılımının mı öngörüldüğü, yoksa kaynak dağılımı yanında gelir dağılımının da önemle ele alınıp alınmadığı anlaşılabilir.

İşte bu noktalara cevap bulabilmek için bu bölümde kamu harcamaları fonksiyonel açıdan ele alınacak ve muhtelif kamu hizmetlerinin zaman içinde gelişme seyri incelenecektir. Burada altı tür kamu hizmeti incelenecektir. Bunlar, genel idare, sağlık, eğitim, alt-yapı, güvenlik ve sosyal güvenlik hizmetleridir. Bu harcama türleri içinde ayrıca carî ve yatırım diye ekonomik kritere göre alt bölümüne gidilmeyip ,aynı hizmet türü içine giren carî ve yatırım harcamaları bir arada ele alındı.

Fonksiyonel tasnife tâbi tutulmuş kamu harcamalarının gelişme seyri tablo-15'de görülmektedir. Tablonun tetkiki hemen bütün harcamaların arttığını, ancak mutlak olarak en yüksek değerleri devamlı olarak güvenlik ve genel idare harcamalarının aldığı, en düşük değerleri ise, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının aldığı göstermektedir. Eğitim harcamaları da, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının devamlı bir şekilde üstünde olmakla beraber, değer olarak, fazla yüksek değildir. İlk bakışta yapılan bu müşahedeler, toplam kamu harcamalarının zaman içindeki gelişme seyrinde, sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim gibi fertlere bölünebilir hizmetlerin nisbî ağırlığının, genel idare, güvenlik ve alt-yapı harcamaları gibi bir bütün olarak topluma yarar sağlayan hizmetlerin nisbî ağırlığından daha hafif olduğunu göstermektedir. Diğer yünden ifade etmek gerekirse, incelemeye esas alınan 41 yıllık süre boyunca, genel idare, güvenlik ve alt-yapı harcamalarının toplam harcamalar içindeki nisbî yeri, ortalama olarak, sağlık sosyal güvenlik ve eğitim harcamalarınınkinden daha fazladır.

41 Yıllık uzun süreli tahlilden ayrılıp devreler itibariyle analize geçilince de yukarıdaki paragrafta varılan ilk müşahedenin yanlış veya geçersiz olmadığı görülmektedir. Şöyle ki, devreler itibariyle yapılan tahlilde harcamaların mutlak sıralamada zaman zaman yer değiştirdikleri görülmektedir. Meselâ, güvenlik ve genel idare harcamalarının nöbetleşe alçalıp yükselerek, bazan birinin bazan diğerinin daha yüksek mutlak değerlere ulaştığı görülmektedir. Ancak, her iki tür harcama da bir önceki paragraftaki kullanılan çiftli

guruplamada aynı guruba dahildir. Yine aynı guruptan olan alt-yapı harcamaları da, 1953'lere gelininceye kadar ilk iki harcamanın oldukça altından seyretmekle beraber, bu yıldan sonra devamlı yükseliş kaydetmiş ve hatta bazı yıllarda genel idare ve güvenlik harcamalarının da üstüne çıkmıştır.

Sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim hizmetlerinin dahil olduğu ikinci grup harcamaların kısa dönemli tahlili ise, birinci grup harcamaların simetrik bir görünümünü vermektedir. Gerçekten de, mutlak değer olarak en alt seviyeden seyreden sağlık harcaması hiç bir dönemde diğer harcamaların üzerine çıkamamaktadır. Bu grupta alttan itibaren ikinci sırayı işgal eden sosyal güvenlik harcamaları da 41 yıllık uzun dönem içinde sadece 5 yıl için yine aynı guruptan olan eğitim harcamalarının üstünde seyretmiştir. Diğer yıllarda, sağlık harcamalarının üstünde olmakla beraber, diğer harcamaların devamlı olarak altında seyretmiştir. Yine aynı guruptaki eğitim harcaması ise, kendi gurubunda en yüksek sırayı almakla beraber, sadece bir kaç yıl için, diğer gurubun özellikle ilk yıllardaki en düşük seviyeli harcama olan alt-yapı harcamalarının üstünde kalabilmiştir. Fakat incelemede kapsanan sürenin çok büyük bir kısmı içinde birinci grup harcamaların tamamıyla altından seyretmiştir. Ancak, eğitim harcaması 1962 yılından itibaren birinci grup harcama kalemleri içine dahil olmuştur denebilir. Zira bu yıldan sonra eğitim harcamaları, 1967 yılı müstesna, her yıl için genel idare harcamalarının üstünde seyretmiştir.

Eğitim harcamalarının 1962 yılından sonra gösterdiği gelişme istisna edilecek olursa denebilir ki, fonksiyonel harcamaların 1927-1967 yılları arasındaki gelişmesi bize iki büyük hat vermektedir. Bu hatlardan birincisi, genel idare, güvenlik ve alt-yapı harcamalarından oluşmakta, ikincisi ise sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim harcamalarından oluşmaktadır. Birinci grup hizmetler bölünüp, fertlere ayrı ayrı arzedilebilecek tipte hizmetler değildir. İkinci tip hizmetler ise, kamu hizmeti niteliğinde olmakla beraber, bölünüp, fertlere ayrı ayrı sunulabilecek hizmetlerdir. Aynı hatlara veya gruplara dahil hizmetler arasında mutlak sıra nöbetleşmesi görülmekle beraber, gruplar arasında böyle bir nöbetleşme, eğitim hizmeti için 1962-67 yılları arasındaki durum istisna edilirse, kesinlikle görülmemektedir.

Fonksiyonel tasnife tâbi tutulmuş kamu harcamalarının GSMH içindeki paylarının tetkikine gelince, tablo-18'deki bilgilerden yararlanarak şunları söyleyebiliriz. Tabloda açıkça görüldüğü üzere, gayrisafî milli hasıla içinde yıllar itibariyle genel idare ve güvenlik harcamalarının nisbî payları giderek azaldığı halde, eğitim, alt-yapı ve sosyal güvenlik harcamalarının nisbî payları artmaktadır. Diğer bir ifade ile, yıllar itibariyle artış oranları olarak alındığında genel idare ve güvenlik harcamaları hemen hemen aynı yönde hareket ettikleri halde, bu harcamalara mukayeseyle eğitim, alt yapı ve sosyal güvenlik harcamaları farklı yönde hareket etmektedirler.

Ekonomide meydana gelen fiyat artışlarının, tablo-18'deki değerleri, fiyatların değişme şiddeti oranında ve kamu ve özel sektörün bu fiyat değişmelerinden etkilenme farklılığı oranında reel oran değerlerinden uzaklaştırdığı açıktır. Ancak fiyat indeksleri kullanılmadığı için herhangi bir düzeltme işlemine başvurulmamıştır. Bununla beraber, mutlak değerlerin nisbî değişmeler halinde gösterilmesi, fiyat değişmeleri ile ortaya çıkan mahzuru bünyesinde en az barındıran bir sistem olarak görülmektedir.

IV. SONUÇ

1927 ile 1967 yılları arasındaki 41 yıllık bir devrenin kapsandığı bu çalışmada, Türkiye'de kamu harcamalarının toplam olarak ve iki ayrı kritere göre tasnif edilmiş olarak gelişme seyri incelenmeye çalışılmıştır. Toplam kamu harcamalarının zaman içinde gelişme ve dalgalanma sebeplerinin ortaya koyabilmesi için, harcamaların alt tasniflerine gitmek gereklidir. İşte bu gaye ile, harcamalar bir bölümde ekonomik kritere göre, diğer bir bölümde ise fonksiyonel kritere göre tasnif edilmiş ve bunların gelişme seyri izlenmeye çalışılmıştır.

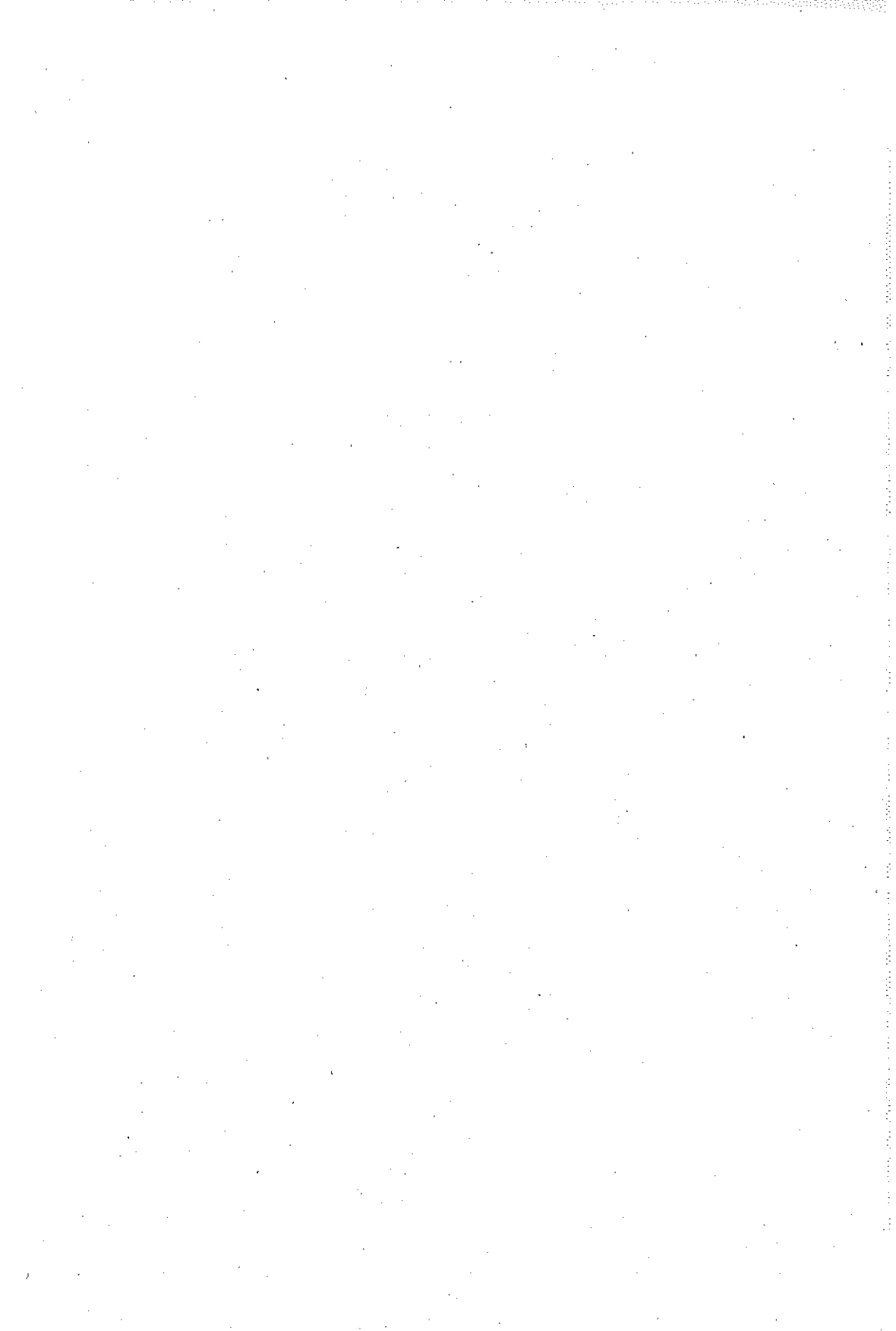
Harcamaların zaman içindeki gelişme seyri incelenirken, iki hipotezin Türkiye'de ele alınan süre içinde ne derece geçerli olduğunun da araştırılmasına çalışılmıştır. Bu hipotezlerden birincisi Wagner'in "artan kamu harcamaları" hipotezi, ikincisi ise Peacock-Wiseman'ın "sıçrama" hipotezidir. Bu çalışmada Wagner'in hipo-

tezinin tam geçerlilik derecesi ile test edilmesini engelleyen iki ana sebep mevcuttur: Bir defa, Wagner, kamu harcamaları diye, üretilen mal ve hizmetlerin iktisadî niteliklerine bakmadan, devletin yaptığı tüm harcamaları kapsamaktadır. Halbuki, bu çalışmada iktisadî devlet teşekkülleri kapsam dışı bırakılmıştır. İkincisi ise, Wagner, hipotezini kurarken zamanın ileri toplumlarını örnek olarak almıştır. Bu çalışmada incelenen ülke, Türkiye, ise kalkınma çabası içinde olan bir ülkedir. Bu tahditlere rağmen, Türkiye'de ele alınan süre içinde kamu harcamalarında devamlı artış müşahede edilmiştir. Ancak, bu artış idiası, her tür kamu harcaması için aynı oranda geçerli değildir. Sağlık, eğitim gibi bazı mal veya hizmetler üzerine yapılan harcamalar çok cılız bir şekilde başlayıp, zamanla artarken, genel idare harcamaları gibi bazı harcama kalemlerinde aynı artış temposu müşahede edilmemektedir.

Peacak-Wiseman'ın "sıçrama" hipotezi ise, Türkiye için fazla geçerlilik kazanmamaktadır. Zira ele alınan süre içinde ekonomik, sosyal veya siyasî bazı olayların meydana gelmiş olmasına rağmen, bu olaylar harcamaları çok dik bir biçimde sıçratamamıştır.

Türkiye'de kamu harcamalarının gelişme seyri, gelişmekte olan ülkelerin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. İlk dönemlerde genel idare ve güvenlik harcamaları ağır basmakta, buna mukabil eğitim, alt yapı ve özellikle sağlık çok geriden gelmektedir. Ancak zaman içinde, genel idare harcamaları toplam içindeki nisbî önemini harcamaları önemli kalemler haline gelmeğe başlamışlardır.

Türkiye'de en düşük seviyeli harcama kalemi sağlıktır. Çok yönlü ve gelir dağılımına düzeltici yönde etki yapan bir hizmet olan sağlık hizmetinin kamu harcamaları içindeki nisbî payının ufaklığı, harcamaların muhtelif kamu hizmetleri arasındaki optimum dağılımının gerçekleştirilmediğini ifade etmektedir.

TABLÖLAR

TABLO -- 1

**Genel Bütçeye Dahil Dairelerin Cari Harcamalarının
Fonksiyonel Dağılımı**

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim	Alt Yapı	Güvenlik
1927	42,0	2,9	9,9	3,5	76,5
1928	46,0	2,8	12,6	0,9	79,6
1929	39,3	3,6	12,0	1,2	77,0
1930	39,5	3,7	11,7	1,0	72,8
1931	50,0	4,0	9,1	1,0	63,3
1932	50,2	3,4	6,7	4,2	48,8
1933	33,2	3,8	7,5	5,8	59,4
1934	37,3	4,2	9,6	5,0	70,2
1935	48,3	4,3	11,0	5,7	78,4
1936	40,4	7,7	12,2	7,3	85,9
1937	49,0	13,2	15,2	8,6	98,6
1938	45,3	11,5	18,2	8,0	106,9
1939	43,0	10,7	18,9	7,5	179,6
1940	45,6	10,5	20,8	7,7	305,5
1941	51,2	10,8	24,9	8,3	327,9
1942	102,0	14,0	35,3	9,6	517,0
1943	88,7	15,1	47,6	10,9	562,3
1944	108,9	23,9	64,1	13,2	574,0
1945	43,5	17,6	38,3	9,7	221,9
1946	81,7	33,0	80,6	27,5	363,3
1947	128,5	52,5	97,7	33,2	420,6
1948	152,4	59,3	106,0	42,9	534,6
1949	183,2	78,4	171,5	43,3	599,9
1950	172,4	72,4	161,7	31,8	481,5
1951	157,8	76,0	176,0	46,3	491,6
1952	494,5	89,5	181,5	45,4	632,9
1953	207,7	105,7	211,0	213,2	712,1
1954	286,6	129,3	261,9	63,5	869,7
1955	376,3	139,1	296,4	75,9	1161,3
1956	286,4	167,1	365,5	94,5	808,5
1957	393,1	177,6	414,8	126,2	1053,1
1958	515,7	205,4	457,0	122,0	1420,4
1959	639,0	302,4	690,2	224,0	1767,8
1960	721,1	333,7	771,9	207,9	1269,7
1961	744,6	389,3	1038,3	195,4	2188,9
1962	650,6	375,8	1095,4	246,1	2331,4
1963	865,3	465,4	1346,7	308,2	2349,0
1964	877,5	657,6	1542,5	283,2	2999,0
1965	1034,2	550,6	1722,5	296,0	3366,6
1966	1108,1	651,3	2085,7	390,0	3474,7
1967	1164,2	505,8	2343,9	449,6	4036,6

TABLO -- 2

**Genel Bütçeye Dahil Dairelerin Cari Harcamalarının
Fonksiyonel Dağılımı**

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim	Alt Yapı	Güvenlik
1927	0.7	0.1	0.3	27.8	0.9
1928	0.2	0.6	0.6	30.2	1.1
1929	0.3	0.1	0.6	31.1	1.5
1930	1.6	0.1	0.3	35.3	1.7
1931	1.7	0.0	0.4	25.1	1.2
1932	0.4	0.0	0.2	18.5	0.9
1933	0.6	0.1	0.3	17.7	1.3
1934	0.1	0.2	0.5	20.8	1.8
1935	0.3	0.1	0.6	20.4	1.7
1936	1.0	0.1	0.8	29.1	3.0
1937	2.9	0.1	1.7	27.4	3.3
1938	3.6	0.3	1.6	34.0	7.5
1939	3.7	0.3	1.2	36.1	8.1
1940	3.4	0.1	1.4	43.1	7.1
1941	3.3	0.2	0.4	34.0	11.7
1942	5.1	0.3	1.4	34.2	19.3
1943	11.4	0.5	2.5	58.8	25.5
1944	8.4	1.4	4.0	51.3	28.4
1945	10.4	2.2	3.4	36.0	6.8
1946	9.2	2.2	10.7	67.1	11.2
1947	10.4	2.7	8.4	62.1	5.5
1948	17.3	3.0	9.3	66.1	8.7
1949	12.6	4.7	9.7	161.7	8.8
1950	8.7	4.3	3.8	194.2	21.0
1951	26.9	5.6	14.0	121.9	25.1
1952	23.3	20.2	19.9	153.6	20.4
1953	38.8	21.5	31.6	40.2	30.5
1954	29.2	18.6	32.3	130.4	17.5
1955	33.1	17.0	52.8	157.7	38.4
1956	29.2	18.7	48.4	266.4	33.7
1957	33.0	18.2	84.8	263.9	86.9
1958	36.1	23.2	82.5	228.6	125.9
1959	95.3	31.1	112.7	401.0	169.5
1960	67.5	40.3	203.7	375.8	204.3
1961	120.9	30.4	256.2	508.2	222.2
1962	67.2	55.6	299.1	377.4	297.0
1963	78.5	72.9	528.0	670.9	275.4
1964	118.6	138.2	673.1	501.4	276.5
1965	134.8	159.8	650.7	551.3	351.9
1966	111.6	167.8	731.0	784.2	542.6
1967	975.6	161.7	802.7	943.4	552.7

TABLO — 3

Genel Bütçeye Dahil Dairelerin Sermaye Teşkilî ve Transfer Harcamalarının Alt Dağılımı

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

Yıllar	Serm. Teşkilî	İç Mali Transf.	Dış Mali Transf.	Sosyal Transf.	İç Borç	Dış Borç
1927	0.1	6.0	0.0	0.4	16.9	—
1928	0.0	6.5	0.0	0.4	9.5	—
1929	0.5	0.1	0.0	13.6	8.5	14.5
1930	1.1	1.3	0.0	15.5	11.2	5.8
1931	0.2	1.0	0.1	16.6	11.0	6.0
1932	0.3	1.2	0.1	16.8	18.1	3.0
1933	0.1	1.3	0.1	17.7	18.7	10.8
1934	0.5	—	0.1	20.7	19.9	9.6
1935	1.0	0.9	0.1	21.6	26.9	10.2
1936	1.2	4.1	0.1	23.3	25.3	11.5
1937	8.5	9.8	0.1	21.2	27.8	8.4
1938	1.6	5.7	0.1	20.9	34.4	5.9
1939	11.4	8.8	0.1	21.5	33.7	5.9
1940	7.8	6.6	0.1	23.0	41.2	14.2
1941	4.8	9.3	0.0	23.8	50.3	16.5
1942	32.8	16.8	0.0	32.3	60.7	22.8
1943	32.6	21.7	0.0	37.9	61.3	39.2
1944	20.8	17.6	0.0	61.9	67.1	17.6
1945	26.8	29.0	0.0	34.8	98.8	16.7
1946	37.2	52.3	8.5	67.5	114.8	39.1
1947	31.9	47.2	1.6	59.5	108.9	44.3
1948	23.6	72.0	1.7	66.1	112.5	42.8
1949	41.5	72.1	6.7	92.1	86.5	38.9
1950	71.3	102.8	0.2	104.1	91.9	30.5
1951	83.2	148.7	2.5	85.3	100.7	13.8
1952	234.4	123.7	5.8	85.0	106.7	16.7
1953	324.7	134.4	4.3	91.1	115.5	30.1
1954	60.1	446.0	7.1	105.5	103.1	35.3
1955	321.9	300.7	6.5	10.8	116.7	34.4
1956	62.9	716.6	9.6	158.0	117.2	40.2
1957	603.3	498.8	12.5	156.4	150.0	46.6
1958	986.7	46.9	7.0	520.8	135.8	29.7
1959	41.1	1596.6	34.7	342.5	150.0	106.0
1960	25.2	1658.4	36.8	323.6	159.0	166.1
1961	18.2	4646.3	66.7	384.0	256.3	137.4
1962	347.0	1762.3	144.9	369.3	401.4	148.6
1963	254.9	2550.3	116.4	552.2	338.5	537.1
1964	805.5	3085.1	53.2	387.1	604.1	463.4
1965	557.2	3340.0	133.6	437.4	650.9	616.3
1966	420.7	4621.6	61.5	601.1	918.5	442.8
1967	405.3	5308.4	54.8	662.2	1134.8	511.5

TABLO — 4

ii Özel İdarelerinin Toplam Harcamalarının
Ekonomik Kritere Göre Ayırımı

Carî Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

Yıllar	Carî H.	Yatırım H.	Transfer H.
1927	35.5	—	—
1928	38.9	—	—
1929	28.0	6.7	1.4
1930	26.9	6.4	1.3
1931	21.6	5.2	1.1
1932	21.1	5.1	1.0
1933	20.5	4.9	1.0
1934	20.9	6.6	0.5
1935	19.8	6.9	0.6
1936	25.2	7.1	0.8
1937	27.2	7.7	1.2
1938	29.7	8.7	1.2
1939	29.4	7.9	1.1
1940	30.1	7.1	1.3
1941	33.9	7.7	1.2
1942	40.3	8.6	1.4
1943	50.4	16.9	1.7
1944	59.2	17.3	1.7
1945	38.9	11.0	1.4
1946	74.8	16.8	2.3
1947	96.9	16.1	2.2
1948	60.7	16.0	2.7
1949	67.6	17.8	2.2
1950	65.9	18.5	2.3
1951	65.8	25.6	2.7
1952	73.9	51.5	4.8
1953	81.9	77.4	7.0
1954	85.6	74.5	4.7
1955	99.4	81.3	6.0
1956	111.8	92.5	8.2
1957	145.0	114.8	7.3
1958	151.0	89.4	8.6
1959	172.5	79.9	9.1
1960	239.8	82.4	6.6
1961	323.5	68.5	6.2
1962	328.4	94.5	7.4
1963	461.8	132.3	11.1
1964	500.8	156.3	15.2
1965	256.1	415.8	23.4
1966	268.1	516.7	28.9
1967	255.6	237.1	30.7

TABLO — 5

İl Özel İdarelerine Ait Harcamaların Fonksiyonel Dağılımı
Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak

1927-1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim
1927	29.1	—	6.3
1928	31.4	—	7.5
1929	22.6	—	5.4
1930	21.7	—	5.2
1931	17.4	—	4.1
1932	17.0	—	4.0
1933	6.8	1.9	11.8
1934	6.7	2.1	12.0
1935	6.0	2.2	11.4
1936	11.0	2.3	11.7
1937	12.1	2.4	12.5
1938	13.4	2.7	13.6
1939	11.9	2.7	14.7
1940	12.2	2.6	15.3
1941	13.8	2.9	17.1
1942	16.3	3.9	20.0
1943	19.9	5.2	25.2
1944	25.0	5.4	28.6
1945	16.5	3.4	18.9
1946	31.1	5.7	37.9
1947	32.1	7.2	57.3
1948	34.5	8.2	17.9
1949	41.1	10.8	15.6
1950	44.2	9.0	12.6
1951	40.4	10.0	15.3
1952	40.1	11.6	22.0
1953	39.9	13.2	28.7
1954	49.5	1.6	34.3
1955	55.4	1.6	42.2
1956	60.0	1.7	50.0
1957	68.2	2.2	74.5
1958	74.9	2.6	73.4
1959	85.4	3.2	83.9
1960	88.3	7.0	144.4
1961	108.6	5.4	209.4
1962	109.6	5.9	212.9
1963	139.7	6.3	315.7
1964	151.3	5.5	343.9
1965	256.1	—	—
1966	268.1	—	—
1967	255.6	—	—

TABLO — 6

Belediyelere Ait Kesin Gider Rakamları

Carî Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Toplam Carî H.	Yatırım H.
1927	—	—	—	—
1928	—	—	—	—
1929	12,8	1,7	14,6	2,6
1930	12,4	1,9	14,3	2,6
1931	13,0	1,8	14,9	2,4
1932	11,9	1,8	13,8	1,7
1933	10,5	1,8	12,3	3,9
1934	11,5	2,1	13,6	4,5
1935	12,1	2,2	14,4	5,2
1936	15,3	2,2	17,6	4,6
1937	15,9	2,4	18,3	7,2
1938	17,2	2,5	19,7	7,8
1939	17,8	2,6	20,5	8,6
1940	17,9	2,7	20,7	8,0
1941	22,5	3,4	26,0	—
1942	23,1	3,5	26,7	—
1943	27,5	4,2	31,8	—
1944	35,1	5,4	40,5	—
1945	45,9	7,0	52,9	—
1946	79,1	12,2	91,4	—
1947	87,0	13,4	100,5	—
1948	98,3	15,1	113,5	—
1949	130,1	20,0	150,2	—
1950	119,3	18,4	137,7	—
1951	180,4	27,8	208,2	—
1952	214,5	33,0	247,6	—
1953	251,4	38,8	290,6	—
1954	292,2	45,0	337,3	—
1955	334,8	51,6	386,4	—
1956	374,1	38,4	412,5	30,4
1957	572,0	27,6	599,7	32,8
1958	551,3	30,3	581,7	46,8
1959	763,1	48,1	811,3	65,6
1960	677,2	51,1	728,3	62,3
1961	594,6	54,3	649,0	94,6
1962	719,0	67,9	787,0	99,6
1963	708,4	67,7	776,1	102,4
1964	822,3	75,5	897,9	122,5
1965	749,1	—	749,1	364,4
1966	832,1	—	832,1	417,4
1967	1143,0	—	1143,0	716,7

TABLO — 7

**Fonksiyonel Tasnife Tabii Tutulmuş Katma Bütçeli Dairelerin
Toplam Harcama Miktarları**

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim	Alt - Yapı
1927	24,6	1,1	0,6	0,1
1928	28,0	0,8	0,7	0,1
1929	27,2	1,4	0,7	0,6
1930	27,9	1,1	0,6	0,4
1931	24,8	1,1	0,7	0,4
1932	19,6	0,9	0,5	0,3
1933	44,8	2,2	2,1	0,3
1934	48,5	0,7	1,2	0,3
1935	53,6	0,7	1,1	0,5
1936	60,2	0,8	—	0,6
1937	65,8	0,9	—	2,9
1938	73,5	0,5	—	4,0
1939	96,9	0,1	0,4	4,4
1940	108,8	0,3	0,6	4,5
1941	125,7	0,3	0,5	5,0
1942	192,2	19,7	0,6	6,8
1943	254,1	0,4	0,7	35,3
1944	222,6	0,5	0,8	54,7
1945	204,4	0,3	0,5	20,6
1946	362,1	0,5	1,5	92,1
1947	452,8	0,7	14,2	163,6
1948	425,1	1,0	25,7	14,4
1949	445,0	1,0	31,4	14,2
1950	415,2	0,7	23,9	61,6
1951	443,0	1,2	30,7	107,6
1952	293,7	1,0	30,7	160,8
1953	375,6	1,4	42,5	212,8
1954	71,3	1,7	49,1	310,6
1955	88,8	1,9	62,3	515,4
1956	75,1	2,1	71,6	600,6
1957	106,0	1,3	60,8	915,9
1958	116,6	1,5	80,3	965,7
1959	189,4	2,1	113,1	1277,9
1960	253,4	2,5	124,2	1386,7
1961	277,5	2,9	157,2	1379,1
1962	235,4	5,4	177,5	1500,5
1963	274,4	11,0	234,7	1766,0
1964	305,4	10,7	296,3	2136,4
1965	226,9	6,3	294,7	2356,4
1966	231,2	7,4	375,5	2877,5
1967	265,1	9,8	469,9	3421,2

TABLO — 8
**Katma Bütçeli Dairelere Ait Cari Harcamaların
 Fonksiyonel Ayırımı**

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
 1948 - 1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim	Alt Yapı
1948	425,1	1,0	19,6	14,1
1949	402,7	1,0	23,0	13,8
1950	384,9	0,7	18,6	14,6
1951	313,8	1,1	21,9	31,0
1952	214,9	1,0	23,8	22,9
1953	266,5	1,2	30,8	27,4
1954	43,0	1,3	36,3	33,5
1955	51,7	1,3	46,5	44,5
1956	49,4	1,6	54,0	52,7
1957	84,4	1,2	51,4	98,8
1958	81,5	1,3	63,1	88,1
1959	115,7	1,9	97,2	94,7
1960	124,9	2,0	108,5	88,3
1961	130,1	2,4	133,2	117,9
1962	106,7	3,4	147,0	130,3
1963	118,8	3,7	186,9	160,1
1964	137,9	4,7	237,6	613,8
1965	156,8	3,8	229,3	677,7
1966	162,9	4,0	283,6	766,1
1967	178,4	4,2	337,8	895,6

TABLO — 9
**Katma Bütçeli Dairelere Ait Yatırım Harcamalarının
 Fonksiyonel Ayırımı**
 Cari Fiyatlarla TL. Olarak
 1948 - 1967 Yılları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim	Alt Yapı
1948	—	—	6,3	—
1949	42,3	—	8,3	0,3
1950	30,3	—	5,2	47,0
1951	129,2	0,0	8,7	76,6
1952	78,7	0,0	6,9	137,8
1953	109,0	0,1	11,7	185,3
1954	28,6	0,4	12,8	277,1
1955	37,1	0,4	15,7	470,8
1956	25,6	0,4	17,6	547,8
1957	21,6	0,1	9,3	817,1
1958	35,0	0,2	17,2	877,5
1959	73,7	0,1	15,9	1183,2
1960	128,4	0,4	15,7	1298,4
1961	147,3	0,4	23,9	1261,1
1962	128,6	1,9	30,4	1370,2
1963	155,6	7,3	47,7	1605,9
1964	167,5	6,0	58,6	1522,5
1965	70,0	2,5	65,3	1678,7
1966	68,3	3,4	91,9	2111,4
1967	86,7	5,6	132,1	2525,6

TABLO — 10

**Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumunun
Yaptığı Sosyal Güvenlik Harcamaları**

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1946 - 1967 Yılları

Yıllar	Emekl iSandığı	Sosyal Sigorta
1946	—	2,5
1947	—	9,9
1948	—	9,9
1949	—	10,4
1950	11,0	7,4
1951	22,2	12,6
1952	34,4	19,8
1953	42,4	29,7
1954	61,5	39,3
1955	69,3	44,0
1956	96,6	58,8
1957	106,6	80,6
1958	119,4	120,5
1959	166,1	185,8
1960	206,8	228,4
1961	285,4	267,2
1962	328,3	298,6
1963	396,8	357,9
1964	451,5	385,4
1965	497,4	359,1
1966	549,3	460,5
1967	594,9	546,7

TABLO -- 11

Faktör Fiyatları ile Gayri Safi Milli Hâsıla

Cari Fiyatlarla Milyon TL. Olarak
1927 - 1967 Yılları

<u>Yıllar</u>	<u>GSMH</u>
1927	1.539
1928	1.641
1929	1.901
1930	1.452
1931	1.329
1932	1.068
1933	1.021
1934	1.130
1935	1.281
1936	1.495
1937	1.566
1938	1.549
1939	1.711
1940	2.177
1941	2.998
1942	6.036
1943	9.652
1944	7.361
1945	5.917
1946	7.479
1947	7.553
1948	9.153
1949	8.298
1950	9.370
1951	11.154
1952	12.965
1953	15.298
1954	15.484
1955	19.126
1956	22.294
1957	27.853
1958	35.422
1959	43.689
1960	46.559
1961	49.061
1962	54.919
1963	62.801
1964	67.398
1965	72.481
1966	84.569
1967	92.873

TABLO — 12

Yıl Ortalamaları İtibariyle Nüfus

Bin Adet Olarak
1927 - 1967 Yılları

<u>Yıllar</u>	<u>Bin Adet</u>
1927	13.562
1928	13.851
1929	14.146
1930	14.448
1931	14.756
1932	15.071
1933	15.392
1934	15.721
1935	15 056
1936	16 350
1937	16.631
1938	16.916
1939	17.369
1940	17.713
1941	17.953
1942	18.144
1943	18.337
1944	18.533
1945	18.929
1946	19.076
1947	19.495
1948	19.982
1949	20 360
1950	20.808
1951	21.352
1952	21.953
1953	22.571
1954	23.206
1955	23.859
1956	24.542
1957	25.252
1958	25.983
1959	26.735
1960	27.509
1961	28.231
1962	28 933
1963	29.655
1964	30.394
1965	31.151
1966	31.928
1967	32.724

TABLO — 13

GSMH ve Kamu Harcamaları Genel İndeksi

Toplam ve Fert Başına Olarak
1927 = 100

Yıllar	GSMH		Toplam Kamu H.	
	Toplam	Fert B.	Toplam	Fert B.
1927	100,0	100,0	100,0	100,0
1928	106,6	104,4	104,5	102,1
1929	123,5	118,4	108,5	103,6
1930	94,3	88,5	106,4	99,5
1931	86,4	79,4	98,5	90,3
1932	69,4	62,3	88,6	79,5
1933	66,3	58,4	101,5	89,2
1934	73,4	63,3	111,7	96,4
1935	83,2	75,0	125,3	112,3
1936	97,1	80,5	139,0	114,9
1937	101,8	83,0	159,0	129,7
1938	100,6	80,7	168,2	134,4
1939	111,2	86,8	209,5	163,1
1940	141,5	108,3	270,5	206,7
1941	194,8	147,1	291,7	220,0
1942	392,2	293,1	448,9	334,9
1943	627,2	463,8	525,4	387,7
1944	478,3	349,9	546,6	399,5
1945	384,5	275,4	339,8	243,1
1946	485,9	345,5	605,3	429,7
1947	490,8	341,3	729,5	506,7
1948	594,7	403,3	726,5	491,8
1949	539,2	359,1	1163,3	773,3
1950	608,8	396,7	1134,5	737,9
1951	724,8	460,3	889,4	563,6
1952	842,4	520,4	1154,9	712,3
1953	994,0	579,2	1265,2	758,5
1954	1006,1	587,8	1199,2	699,5
1955	1242,8	706,3	1625,0	922,1
1956	1448,6	800,4	1540,9	850,3
1957	1809,8	971,8	2193,9	1167,4
1958	2301,6	1201,1	2719,7	1416,9
1959	2838,8	1439,7	2720,5	1377,4
1960	3025,3	1491,2	3117,4	1534,4
1961	3178,8	1531,1	3814,4	1829,2
1962	3568,5	1672,3	4193,6	1962,1
1963	4080,6	1865,8	5032,6	2297,4
1964	4379,3	1953,7	5922,0	2637,9
1965	4709,6	2050,0	6453,0	2804,6
1966	5495,1	2333,7	7217,8	3060,5
1967	6034,6	2500,0	8483,7	3509,7

TABLO -- 14

Ekonomik Kritele Göre Tasnif Edilmiş Kamu Harcamalarının
Sabit Esaslı ve Zincirleme İndeksleri ve Yatay Bölünümü

Yıllar	Cari Harcamalar			Yatırım Harcamaları			Sermaye Teşkilî ve Transfer H.		
	Sabit Esaslı İndeks	Bir Önceki Yıla Göre Artış Yüzd.	Yatay Dağılım	Sabit Esaslı İndeks	Bir Önceki Yıla Göre Artış %	Yatay Dağılım	Sabit Esaslı İndeks	Bir Önceki Yıla Göre Artış %	Yatay Dağılım
1927	100	—	81,4	100	—	11,7	100	—	6,9
1928	103	3,3	83,4	110	10,1	12,7	57	-43,2	3,9
1929	104	0,4	74,5	121	10,5	12,6	213	274,6	12,9
1930	102	- 1,8	74,1	139	14,5	14,5	186	-12,8	11,4
1931	98	- 4,4	75,8	103	-25,9	11,5	193	4,0	12,7
1932	87	-10,7	75,1	73	-28,9	9,1	224	13,0	15,8
1933	93	6,3	71,3	96	31,6	10,8	277	26,7	17,9
1934	102	9,6	71,1	116	20,1	11,7	293	5,7	17,2
1935	114	12,5	71,3	118	1,6	10,6	344	17,6	18,1
1936	125	9,2	70,6	153	29,6	12,5	356	3,3	16,9
1937	145	16,1	71,9	169	10,2	12,1	384	8,1	16,0
1938	154	5,8	71,5	212	25,8	14,2	366	- 4,9	14,3
1939	199	29,7	74,9	221	4,1	11,9	420	14,8	13,2
1940	266	33,4	77,8	236	6,7	9,9	499	19,0	12,3
1941	298	12,0	80,2	192	-18,7	7,4	550	10,2	12,4
1942	462	54,7	81,5	230	20,0	5,8	854	55,3	12,7
1943	525	13,7	79,2	386	67,3	8,3	982	14,9	12,5
1944	557	5,9	80,6	370	- 4,2	7,6	962	- 2,1	11,7
1945	333	-40,3	73,7	233	-37,0	7,4	1015	5,5	18,9

(Tablo 14. Devamı)

Yıllar	Cari Harcamalar			Yatırım Harcamaları			Sermaye Teşkilî ve Transfer. H.		
	Sabit	Bir Önceki	Yatay Dağılım	Sabit	Bir Önceki	Yatay Dağılım	Sabit	Bir Önceki	Yatay Dağılım
	Esaslı	Yıla Göre		Esaslı	Yıla Göre		Esaslı	Yıla Göre	
İndeks	Artış Yüzd.	Artış %	İndeks	Artış %	İndeks	Artış %	İndeks	Artış %	
1946	599	80,1	76,3	391	67,7	7,1	1546	52,3	16,6
1947	747	24,6	81,1	351	-10,3	5,5	1469	-5,0	13,4
1948	749	0,3	80,2	423	20,3	6,5	1475	4,0	13,3
1949	831	10,9	72,9	889	110,1	11,8	1582	7,3	12,3
1950	774	-6,8	71,3	1112	25,0	14,7	1813	14,6	14,0
1951	782	0,9	68,9	1448	30,2	18,1	1838	1,4	13,5
1952	994	27,0	67,1	1711	18,1	16,5	2886	57,0	16,4
1953	1062	6,8	65,1	1824	6,6	16,0	3664	26,9	18,9
1954	1045	-1,6	67,7	2073	13,6	19,4	2369	-35,4	12,9
1955	1101	5,3	58,8	3018	45,6	23,1	4022	69,8	18,1
1956	1155	4,9	59,3	3707	22,8	27,2	3135	-22,1	13,5
1957	1524	31,8	54,7	4948	33,4	25,4	6611	110,9	19,9
1958	1768	16,0	51,5	5214	5,3	21,7	10959	65,8	26,8
1959	2371	34,0	60,5	7435	42,5	27,0	5885	-46,4	12,5
1960	2222	-6,3	56,1	8273	11,2	30,0	6549	11,3	13,9
1961	2836	27,6	58,8	9122	10,2	27,1	8079	23,4	14,1
1962	2997	5,6	56,3	9415	3,2	25,3	11623	43,9	18,4
1963	3388	13,0	53,2	12268	30,3	27,6	14575	25,4	19,2
1964	4294	26,7	56,6	12484	1,7	23,6	17835	22,4	19,8
1965	4443	3,4	54,7	14832	18,8	26,1	18612	4,4	19,2
1966	4929	10,9	53,3	18506	24,7	28,7	19793	6,3	18,0
1967	5835	18,3	52,4	23822	28,7	30,7	22393	13,1	16,9

TABLO — 15
Fonksiyonel Tasnife Tabii Tutulmuş Kamu Harcamalarının
Toplam ve Fert Başına İndeks Değerleri

1927 = 100*

(1927 - 1967 Yılları)

Yıllar	Genel İdare H.		Sağlık H.		Eğitim H.		Alt Yapı H.		Güvenlik H.		Sosyal	
	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B
1927	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	26,6	—
1928	121,7	108,9	102,4	100,0	124,1	123,0	98,4	95,8	95,9	93,6	26,6	—
1929	88,9	85,1	164,3	166,7	77,5	69,2	104,1	95,8	92,9	88,9	100,0	100,0
1930	94,6	89,1	161,9	166,7	72,9	69,2	115,4	108,3	87,3	82,5	112,6	122,2
1931	100,1	92,5	166,7	166,7	59,8	53,8	85,9	79,2	75,7	69,8	118,0	133,3
1932	90,9	82,1	147,6	133,3	43,7	38,5	72,7	62,5	58,1	52,4	119,3	122,2
1933	106,2	94,0	233,3	200,0	125,8	107,7	75,5	66,6	70,5	61,9	120,0	133,3
1934	115,2	100,0	225,2	200,0	134,4	107,7	82,8	70,8	83,6	71,4	141,3	144,4
1935	133,1	132,8	230,9	233,3	139,7	123,1	83,7	75,0	93,6	85,7	148,0	166,7
1936	141,5	117,9	316,6	266,6	143,1	115,4	116,6	95,8	105,9	88,9	160,7	155,6
1937	161,1	131,3	457,1	366,7	170,7	138,4	122,6	95,8	122,6	100,0	149,3	144,9
1938	168,9	135,8	419,1	366,7	192,5	153,8	144,8	112,5	136,4	109,5	147,3	133,3
1939	191,5	143,3	397,6	300,0	203,4	153,8	151,4	116,7	222,7	176,2	196,7	144,4
1940	207,5	159,7	390,5	300,0	219,5	161,5	174,3	133,3	362,8	280,9	162,0	144,4
1941	214,4	162,6	340,5	266,7	247,7	184,6	149,2	112,5	402,7	307,9	166,7	144,4
1942	347,8	259,7	904,7	700,0	330,4	246,1	158,9	116,7	615,2	471,4	224,7	200,0
1943	412,4	304,5	509,5	366,7	437,9	315,4	329,8	237,5	680,9	509,5	264,0	233,3
1944	402,8	294,0	750,0	566,7	562,0	407,6	374,3	266,7	697,9	515,8	424,0	366,7

(Tablo 15. Devamı)

Yıllar	Genel İdare H.		Sağlık H.		Eğitim H.		Alt Yapı H.		Güvenlik H.		Sosyal Güvenlik H.	
	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B	Toplam	Fert B
1945	303,9	217,9	564,2	433,3	352,3	246,2	209,0	145,8	317,0	230,1	241,3	200,0
1946	537,5	382,1	995,4	733,3	752,8	515,4	588,1	412,5	478,7	344,4	482,0	411,1
1947	686,8	477,6	1507,1	1056,7	1021,3	700,0	812,2	554,2	493,3	346,0	477,3	388,9
1948	693,0	471,6	1707,1	1200,0	914,4	607,7	386,9	258,3	629,1	133,3	524,6	422,2
1949	758,2	504,4	2269,0	1566,7	1314,9	861,5	689,9	450,0	713,1	480,9	698,9	566,7
1950	708,3	461,1	2064,3	1400,0	1168,4	753,8	904,1	575,0	581,8	384,1	832,0	655,6
1951	736,4	467,2	2228,6	1466,7	1357,5	853,8	869,6	537,5	602,4	387,3	819,3	622,2
1952	937,7	580,6	2919,1	1866,7	1467,8	892,3	1130,4	683,3	738,1	476,2	960,0	700,0
1953	729,8	438,9	3388,0	2100,0	1812,6	1069,2	1465,2	862,5	885,4	538,1	1133,3	800,0
1954	459,6	268,5	3609,5	2200,0	2177,0	1253,8	1585,6	908,3	1032,9	611,1	1406,7	988,9
1955	611,1	347,6	3814,2	2233,3	2617,8	1461,5	2355,2	1312,5	1393,8	801,6	1520,7	1033,3
1956	909,1	502,9	5440,4	3100,0	3098,3	1684,6	3020,4	1637,5	981,4	547,6	2144,0	1422,2
1957	1291,7	694,0	5411,9	2966,7	3672,9	1946,2	4099,7	2158,3	1359,9	738,1	2339,3	1511,1
1958	1429,4	744,7	6278,6	3400,0	3999,4	2061,5	4135,1	2116,7	1792,1	946,0	5129,3	3255,6
1959	1968,4	998,5	9233,3	4833,3	5754,6	2876,9	5972,7	2970,8	2268,8	1163,5	4690,0	2877,8
1960	1999,8	986,5	10374,8	5266,7	7168,9	3484,6	6192,8	2991,7	1744,0	868,3	5100,7	3066,7
1961	2040,5	980,6	11509,5	5700,0	9558,6	4530,8	6541,7	3079,2	2797,6	1358,7	6286,0	3688,9
1962	1973,2	925,4	12180,9	5900,0	10277,6	4753,8	6733,9	3091,7	3075,6	1457,1	6691,3	3822,2
1963	2288,3	1046,3	14871,4	7033,3	13956,9	6300,0	8617,3	3862,5	3068,2	1419,0	8787,3	4900,0
1964	2678,2	1195,5	21178,6	9786,7	16429,3	7238,5	9253,9	4045,8	3834,0	1730,1	8074,6	4377,8
1965	2281,0	1255,2	17116,6	7700,0	15356,9	6600,0	10121,3	4320,8	4309,9	1896,8	8782,6	4611,1
1966	3058,2	1300,0	19740,5	8633,3	18398,9	7715,4	12777,4	5320,8	4676,8	2007,9	10998,6	5611,1
1967	5057,1	2092,5	16228,6	6933,3	20908,6	8553,8	15157,4	6158,3	5374,5	2252,4	12230,0	6122,2

(*) Sosyal Güvenlik Harcamalarında 1929 yılı 100 olarak alınmıştır.

TABLO — 16

GSMH İçindeki Kamu Harcamaları Payı

Yıllar	Toplam K.H./GSMH
1927 - 31	% 17,3
1932 - 36	24,9
1937 - 41	28,9
1942 - 47	19,7
1948 - 52	23,2
1953 - 57	20,7
1958 - 62	19,0
1963 - 67	23,0

Not : 1942 - 47 yılları arasına 1945 yılı alınmamıştır.

TABLO — 17

Ekonomik Kритere Göre Tasnif Edilmiş Kamu Harcamalarının GSMH'ya Oranları

Yıllar	Cari Harcamalar	Yatırım Harcamaları	Sermaye Teşkili ve Transfer Harcamaları
1927 - 31	% 13,7	% 2,1	% 1,5
1932 - 36	18,0	2,7	4,2
1937 - 41	22,2	3,0	3,8
1942 - 47	15,8	1,3	2,6
1948 - 52	16,9	3,2	3,3
1953 - 57	12,4	4,8	3,5
1958 - 62	10,9	5,0	3,2
1963 - 67	12,4	6,4	4,2

Not : 1942 - 47 yılları arasına 1945 yılı alınmamıştır.

TABLO — 18

Fonksiyonel Tasnife Tabii Kamu Harcamalarının GSMH İçindeki Payları

Yıllar	Genel İdare	Sağlık	Eğitim	Alt-Yapı	Güvenlik	Sosyal Güvenlik
1927 - 31	% 5,2	% 0,4	% 0,9	% 1,9	% 4,4	% 0,6
1932 - 36	8,9	0,8	1,6	2,3	5,8	1,7
1937 - 41	8,9	0,9	1,8	2,5	10,2	1,2
1942 - 47	5,8	0,5	1,4	1,9	6,9	0,7
1948 - 52	6,9	0,9	2,1	2,5	5,7	1,1
1953 - 57	3,6	0,9	2,3	3,9	5,0	1,2
1958 - 62	3,8	0,9	2,7	4,1	4,3	1,8
1963 - 67	3,7	0,9	3,9	4,6	4,7	1,9

Not : 1942 - 47 yılları arasına 1945 yılı alınmamıştır.